

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hilda Danielsson

Med möjlighet men utan medel

Om rätten till och nödvändigheten av offentligt biträde vid
överklagande av beslut om särskilda befogenheter

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

Period 1 VT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion till ämnet	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	7
1.4 Avgränsningar	10
1.5 Forskningsläge	11
1.6 Perspektiv	12
1.7 Begrepp	13
1.8 Disposition	14
2 DE SÄRSKILDA UNGDOMSHEMMEN	15
2.1 Vägen dit	15
2.2 Verksamheten	16
2.3 De särskilda befogenheterna	18
2.3.1 De särskilda befogenheterna för samtliga	20
2.3.2 De särskilda befogenheterna för vissa	21
2.3.2.1 Begränsning av kommunikation	21
2.3.2.2 Begränsning av rörelsefrihet	22
2.3.2.3 Skyldighet att lämna blod-, utandnings-, urin-, saliv-, eller svettprov	24
2.4 Överklagande av de särskilda befogenheterna	25
3 RÄTTEN TILL OFFENTLIGT BITRÄDE	27
3.1 ...enligt LVU och LSU	27
3.2 ...enligt Europakonventionen	28
3.3 ...enligt Barnkonventionen	32
3.4 Delanalys	34

3.4.1	Rätt till offentligt biträde för barn under 15 år enligt LVU	34
3.4.2	Eventuell rätt till offentligt biträde i Europakonventionen	35
3.4.3	Definitiv rätt till offentligt biträde enligt Barnkonventionen	38
4	JURIDISKT BITRÄDE I PRAKTIKEN	40
4.1	Inledning	40
4.1.1	Metod och urval	40
4.1.2	Frågeställningar	41
4.2	Förekomsten av juridiskt biträde	42
4.3	Nödvändigheten av juridiskt biträde	44
4.3.1	Yrkandet i överklagandet	45
4.3.2	Grunderna till överklagandet	48
4.3.3	Oroande omständigheter i överklagandet	49
4.4	Delanalys	53
4.4.1	Nya LVU efterföljs	53
4.4.2	Juridiskt biträde inte nödvändigt för godtagbara yrkanden	53
4.4.3	Juridiskt biträde ger fullständiga grunder	54
4.4.4	Juridiskt biträde kan minimera oroande omständigheter	54
5	AVSLUTANDE ANALYS	56
	BILAGA A	59
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	67

Summary

Special residential homes for young people are the institutions that violate the integrity of children in Sweden the most. Children that stay at the homes are either taken into compulsory care by the social services, or are serving a sentence of institutional care for young persons. The National Board of Institutional Care can use special authority-decisions at the special residential homes. Special authority-decisions invades on the child's liberty. Solitary confinement and frisk search are examples of special authority-decisions. Amendments of law were made in 2018 to strengthen the rule of law for children in Sweden's care. One of the amendments were that children under the age of 15 acquired the right to a public counsel if they would appeal the special authority-decisions.

This thesis focuses on the child's right and the necessity of a legal counsel at appeal of special authority-decisions in practice. The child's right is studied in applicable laws and the European Convention on Human Rights and the UN Convention on the rights of the child. The study revealed that children should have a right to legal counsel in the European convention, and that they have the right to a legal counsel according to the UN Convention on the Rights of the Child.

The necessity of public council is studied in a case study through an analysis of connections between legal counsel and motions, cause of action and the disturbing circumstances. The case study showed that access to legal counsel makes sure that the children's claims can be considered in court due to correct motions and cause of action. The study also shows that access to legal counsel minimized disturbing circumstances in the cases. The access to legal counsel thereby has a real effect in practice. This real effect shows that access to legal counsel is necessary for children's ability to appeal special authority-decisions in practice.

Sammanfattning

Särskilda ungdomshem är de mest frihetsinskränkande platser barn i Sverige kan placeras vid. Barnen vid särskilda ungdomshem är antingen placerade via socialtjänsten eller avtjänar straffet slutna ungdomsvård. Vid de särskilda ungdomshemmen har Statens institutionsstyrelse rätt att besluta om särskilda befogenheter. Särskilda befogenheter är frihetsinskränkande beslut i form av exempelvis vård i avskildhet eller ytlig kroppsbesiktning. För att stärka rättssäkerheten för barn i statens vård infördes en rad lagändringar 2018. En av dessa ändringar var att barn under 15 år vid särskilda ungdomshem fick rätt till juridiskt biträde vid överklagande av särskilda befogenheter.

Undersökningen fokuserar på barnets rätt till, och nödvändigheten av juridiskt biträde i praktiken vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter. Barnets rätt till offentligt biträde undersöks i tillämpliga lagar samt Europakonventionen och Barnkonventionen. Undersökningen visar att det borde finnas en rätt till offentligt biträde för barn vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter enligt Europakonventionen, samt att det finns en definitiv rätt till juridiskt biträde enligt Barnkonventionen.

I den empiriska rättsfallsundersökningen undersöks nödvändigheten av juridiskt biträde i praktiken genom att studera samband mellan förekomsten av juridiskt biträde och yrkande, grunder och eventuella oroande omständigheter i domarna. Undersökningen visar att tillgång till juridiskt biträde möjliggör att barns vilja kan tas i beaktande vid prövningen genom fullgoda yrkanden och grunder. Tillgången till juridiskt biträde har därmed en påvisbar effekt i praktiken. Den påvisbara effekten ger att offentligt biträde är nödvändigt för barns möjlighet att överklaga beslut om särskilda befogenheter i praktiken.

Förord

Nu är slutet här. Med ett leende på läpparna ser jag tillbaka på mina år vid Lunds universitet. Nu är jag redo att ta mig an nya utmaningar.

Först vill jag passa på att tacka dem som har gjort studentlivet till den roligaste och mest utvecklande tiden i mitt liv. Tack till ELSA Lund och ELSA nätverket i stort. Tack för alla resor och nya vänskaper i Sverige och världen. Tack till JiA-kommittén för nyttiga kunskaper och skratt. Slutligen, men framförallt; tack till Lunchgruppen för ovärderlig vänskap. Jag ser fram mot att skapa fler fantastiska minnen tillsammans med er.

Jag vill också passa på att tacka de som har hjälpt mig under skrivandet och bidragit till denna examensuppsats. Först vill jag tacka till min handledare Titti Mattsson. Tack för att du uppmuntrade mitt intresse för barnrätt och för att du har stöttat mig genom hela processen. Ett extra stort tack till Jesper och Matilda, utan er hade uppsatsskrivandet och livet inte varit hälften så roligt.

Tack till min familj: mamma, pappa och Hannes. Tack för ert fantastiska stöd och för att ni alltid tror på mig. Ett särskilt stort tack till Henrik. Tack för din förmåga att lyfta mig när allt känns tungt och för att du gör mig lycklig under alla omständigheter. Tack för att du är du.

Lund den 24 maj 2019

Hilda Danielsson

Förkortningar

BrB	Brottsbalk
Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter
Dir.	Kommittédirektiv
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JO	Justitieombudsman
LSU	Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
Prot.	Riksdagens protokoll
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SiS	Statens institutionsstyrelse
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter
UNICEF	United Nations Children's Fund

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

I augusti 2018 hittades den hemlösa Gheorghe Hortolomei-Lupu, i media kallad Gica, avliden vid sin sovplats i Huskvarna. Kort därefter blev två barn misstänkta för att ha orsakat hans död. Det ena barnet var 16 år och det andra barnet var 14 år.¹ 14-åringen omhändertogs av socialtjänsten för tvångsvård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, vidare LVU. Omhändertagandet fastställdes sedan i dom från förvaltningsrätten. Efter domen beslutade socialnämnden att 14-åringen hade ett särskilt vårdbehov och han placerades därför på ett särskilt ungdomshem.² Vad gällde 16-åringen valde åklagaren att väcka åtal och denne dömdes i tingsrätten till fem månaders sluten ungdomsvård.³ Sluten ungdomsvård avtjänas vid särskilda ungdomshem. Med andra ord hamnade båda barnen på samma typ av institution, efter två skilda processer.⁴

Vägen till ett särskilt ungdomshem kan således gå genom olika system och vården på dessa hem regleras av olika lagar. LVU reglerar tillvaron för barn som placeras på initiativ av socialtjänsten och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, vidare LSU, reglerar tillvaron för dem som placerats vid de särskilda ungdomshemmen för verkställighet av sluten ungdomsvård. Trots att den ena vägen går genom verkställande av straff, utgör alltså all verksamhet vid de särskilda ungdomshemmen vård. Socialrätt och straffrätt är således mycket nära sammanlänkade när det gäller barn som begår brott.⁵

Både barn som avtjänar straff och barn som befinner sig vid de särskilda ungdomshemmen på grund av vård kan bli föremål för beslut om så kallade

¹ Se Larsson (2018).

² Se mål nr 4509–18, och mål nr B 3196–18.

³ Se Wikman (2018).

⁴ Se Prop. 2017/18:169 s. 32f.

⁵ Se Tärnfalk (2007) s. 29f.

särskilda befogenheter. Särskilda befogenheter är beslut om olika tvångsmedel som Statens institutionsstyrelse, vidare SiS, har befogenhet att fatta för att säkerställa ordningen och vården vid de särskilda ungdomshemmen. Exempel på särskilda befogenheter är beslut om kroppsvisitation, övervakning av brev och telefonsamtal samt beslut om vård i enskildhet.

Enligt den senaste statistiken används de särskilda befogenheterna förhållandevis ofta. Den senaste undersökningen gjordes 2017 och då svarade 85 % av de barn och ungdomar som skrevs ut från särskilda ungdomshem att de hade varit med om minst en särskild befogenhet. Statistiken visade också att många barn och ungdomar upplevde att beslut om särskilda befogenheter eller förfarandet vid tvångsmedlet inte gick rätt till. Enligt undersökningen svarade 31 % av dem som varit med om ett beslut om särskilda befogenheter att de vid något tillfälle upplevt att förfarandet inte gått rätt till.⁶

Att det historiskt och i nutid förekommit övergrepp och brister inom tvångsvården har slagits fast genom en rad olika utredningar.⁷ På grund av bristerna startades ännu en utredning 2012 med syfte att stärka barns rättssäkerhet inom tvångsvården.⁸ Utredningen resulterade bland annat i ändringar i LVU som trädde i kraft i slutet av 2018.⁹ Genom lagändringen fick barn under 15 år rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter.¹⁰ Barn över 15 år som vårdas enligt LVU, och barn som avtjänar straff enligt LSU har dock inte motsvarande rätt till offentligt biträde.

Det har alltså förekommit, och förekommer kanske fortfarande missförhållanden vid särskilda ungdomshem. Barn i allmänhet är en utsatt grupp i samhället som inte har möjlighet att ta tillvara sin rätt i samma

⁶ Se Statens institutionsstyrelse (2018b) s. 30ff.

⁷ Se Dir. 2012:79 4f; jfr. SOU 2009:99; jfr. SOU 2011:9.

⁸ Jfr. Dir. 2012:79.

⁹ Se lag (2018:652) om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga; jfr. Rskr. 2017/18:307.

¹⁰ Se 39 § LVU.

utsträckning som vuxna. Kravet på rättssäkerhet för barn som tvångsvårdas är därav särskilt högt.¹¹ Barnen vid de särskilda ungdomshemmen har möjlighet att överklaga beslut om särskilda befogenheter, men alla barn har inte rätt till offentligt biträde. Med grund i detta blir en rimlig fråga vilken betydelse ett juridiskt biträde har för barns möjlighet att överklaga de särskilda befogenheterna i praktiken?

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att utreda och analysera det juridiska bitrådets nödvändighet för barns möjligheter att överklaga beslut om särskilda befogenheter vid SiS särskilda ungdomshem.

För att uppfylla syftet ska följande frågeställningar besvaras:

1. Hur regleras barns rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter?
2. Har tillgången till juridiskt biträde någon påvisbar effekt i praktiken för barns överklagan av beslut om särskilda befogenheter?

1.3 Metod och material

Uppsatsen är uppdelad i tre delar. Den första delen är det bakgrundskapitel som är ämnat att ge förståelse och kunskap om det ämne som ska analyseras. I uppsatsens andra del utreds gällande rätt avseende barnets rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter. I den tredje delen undersöks det juridiska bitrådets betydelse i praktiken vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter. Undersökningen har alltså både ett *de lege lata*- och ett *de lege ferenda* perspektiv. *De lege lata* beskriver rätten som den är, och *de lege ferenda* beskriver hur rättsläget eventuellt borde vara.¹²

Den övergripande metoden som har använts är den rättsanalytiska metoden. En rättsanalytisk metod analyserar och kritiserar den gällande rätten, utan att

¹¹ Jfr. Matsson (2017) s. 104f; jfr. Prop. 2004/05:123 s. 42f.

¹² Se Kleineman (2018) s. 36.

vara bunden till rättskällevärdet. Den gällande rätten måste dock fastställas innan den kan analyseras och kritiseras. För att fastställa gällande rätt används den rättsdogmatiska metoden, därigenom är den rättsdogmatiska metoden en del av den rättsanalytiska metoden.¹³ Den rättsdogmatiska metoden innebär att tolka och fastställa den gällande rätten, samt att systematisera den.¹⁴ Gällande rätt fastställs genom en analys av rättskällevärdets olika element: lagar, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin.¹⁵ Systematiseringen bygger på en beskrivning av gällande rätt och går ut på att identifiera samband, principer och likheter.¹⁶

Vad gäller materialet i den rättsdogmatiska delen av uppsatsen, ska något först sägas om de lagregler som har analyserats. Lagarna som primärt har analyserats i denna del är LVU och LSU. Två konventioner har också använts som rättskällor för att fastställa barnets rätt till juridiskt biträde. Den första konventionen är *den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*, vidare Europakonventionen. Europakonventionen ratificerades av Sverige 1952 och gäller som svensk lag sedan 1995.¹⁷ Det betyder att svensk lagstiftning och andra föreskrifter inte får ha ett innehåll som strider mot konventionen.¹⁸ Den andra konventionen är *Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter*, vidare Barnkonventionen. Barnkonventionen granskas eftersom Sverige är folkrättsligt förpliktat att ha en lagstiftning som stämmer överens med konventionen.¹⁹ Barnkonventionen kommer också börja gälla som lag från och med 1 januari 2020.²⁰

¹³ Se Sandgren (2018) s. 50f.

¹⁴ Se Sandgren (2018) s. 49.

¹⁵ Se Kleineman (2018) s. 26-29.

¹⁶ Se Sandgren (2018) s. 43.

¹⁷ Se lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna; se SOU 2008:111 s. 67; se Prop. 1993/94:117.

¹⁸ Se 2 kap. 19 § regeringsförordningen.

¹⁹ Se Prop. 2009/10:105 s. 20; jfr. SÖ 1990:20 s. 1.

²⁰ Se Prot. 2017/18:131 s. 125f; jfr. Rskr. 2017/18:389; jfr. Prop. 2017/18:186.

För att tolka lagreglerna i uppsatsens rättsdogmatiska del har förarbeten och praxis använts. Den doktrin som har varit mest central för uttolkandet av LVU var Lars Lundgren och Per-Anders Sunessons bok *Nya sociallagarna: med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2019*. Lars Lundgren har varit chefsjurist vid SiS och Per-Anders Sunesson var tidigare chef för Socialdepartementets enhet för familj och sociala tjänster. Vid uttolkandet av Europakonventionens artiklar har bland annat före detta justitierådet Hans Danelius bok *Mänskliga rättigheter i europarättslig praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* samt Europarådet och Europadomstolens *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights* använts. För att uttolka Europakonventionens tillämplighet för barns rättigheter har European Union Agency for Fundamental Rights, vidare FRA, och Europarådets handbok *Handbook on European law relating to the rights of the child* samt Professor Ursula Kilkellys bok *The Child and the European Convention on Human rights* använts. För uttolkandet av Barnkonventionen har främst United Nations Children's Funds, vidare UNICEF, *Handbok om Barnkonventionen* använts. Vad gäller materialet i denna del vill jag slutligen passa på att nämna att jag har fått tillgång till tre av källorna genom direkt kontakt med SiS. Dessa källor är: *Arbets- och delegationsordning för Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Riktlinjer/juridik: Sluten ungdomsvård* och *Riktlinjer/juridik: LVU*.

I den tredje delen av uppsatsen, som utreder det juridiska biträdes påverkan på barnets överklagande av de särskilda befogenheterna i praktiken, har således den rättsanalytiska metoden använts. Denna metod gör det möjligt att använda andra källor än källorna enligt rättskälleläran. Bland annat domar från underrätter.²¹ Denna del av uppsatsen baseras på en empirisk undersökning av totalt 46 domar från förvaltningsrätter rörande överklaganden av beslut om särskilda befogenheter. 39 av dessa domar är överklaganden genom LVU och sju av domarna är överklaganden genom

²¹ Se Sandgren (2018) s. 51.

LSU. Närmare om den metod som har använts i den empiriska undersökningen redovisas i kapitel fyra.

1.4 Avgränsningar

Utöver det som framgår av frågeställningarna har ytterligare avgränsningar gjorts. Inledningsvis kan sägas att det inte bara är barn som vårdas vid särskilda ungdomshem, utan också unga vuxna.²² Denna framställning har dock avgränsats till att endast omfatta barn. Barn definieras både enligt svensk rätt och Barnkonventionen som varje individ under 18 år.²³

I bakgrundskapitlet, kapitel två, finns en redogörelse för de särskilda befogenheterna som SiS har vid hemmen. Det finns en lång rad särskilda befogenheter och jag har valt att avgränsa antalet något. Endast de särskilda befogenheterna som SiS beslutar om och som rör barnen *vid hemmen* har tagits med. Polishandräckning²⁴ redogörs därför inte för i uppsatsen. Ännu en avgränsning har gjorts i den del som besvarar den första frågan; *hur barns rätt till juridiskt biträde regleras vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter*. Avgränsningen har skett avseende granskningen av rätten till juridiskt biträde i Barnkonventionen och Europakonventionen. Endast de mest centrala artiklarna för tvångsomhändertagna barn och för barn som avtjänar straff har redogjorts för i uppsatsen. Dessa är Barnkonventionens artikel 2, 12 och 37 samt Europakonventionens artikel 6. Ytterligare avgränsning har gjorts avseende den empiriska delen av uppsatsen. Mer utförlig redogörelse för metod och urval återfinns i kapitel fyra, men kort kan sägas att för LVU användes endast domar som omfattades av den nya lagändringen i LVU som trädde i kraft oktober 2018.²⁵ För domar enligt LSU gjordes ingen avgränsning i tiden.

²² Se exempelvis 3 § LVU.

²³ Se 1 kap. 2 § Socialtjänstlag (2001:453); se 1 art. Barnkonventionen.

²⁴ Se 15 a och 43 §§ LVU samt 18 och 20 §§ LSU.

²⁵ Se lag (2018:652) om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga; jfr. Rskr. 2017/18:307.

1.5 Forskningsläge

Vad gäller barns rättssäkerhet vid tvångsvård vill jag först nämna den lagändring som trädde i kraft 2018 med syfte att stärka barns rättssäkerhet inom tvångsvården. Beredandet av lagen började under sommaren 2012 då en utredare fick uppdrag att se över LVU med syfte att stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för de barn som tvångsvårdas.²⁶ Tre år senare överlämnades utredningen *Barns och ungas rätt vid tvångsvård – förslag till ny LVU*.²⁷ Under våren 2018 var sedan propositionen *Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem* klar.²⁸ Ovanstående lagändring berörde endast de barn som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen på grund av LVU. Ytterligare ett beslut som fattats för att stärka barns rättigheter i Sverige, var att införa Barnkonventionen som svensk lag.²⁹

Barns rättigheter vid särskilda ungdomshem är ett ämne som också utforskats i ett flertal publikationer. Som exempel kan nämnas Barnombudsmannens *Barns och ungas klagomöjligheter* och Professor Titti Mattssons *Barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga* i Pernilla Leviner och Tommy Lundströms (red.) *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. Barns rätt till juridiskt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter är dock ett relativt utforskat område.³⁰ En anledning till varför mycket ännu inte har publicerats är troligen att det var förhållandevis nyligen som rätten till juridiskt biträde för vissa barn infördes i LVU. Ämnet har ändå tagits upp i ett fåtal publikationer, som exempel kan nämnas Professor Titti Mattssons *De särskilda befogenheterna: en kritisk granskning utifrån ett barnrättsperspektiv* som återfinns i Sofia Enell, Sabine Gruber och Maria A. Vogels (red.) *Kontrollerade unga: tvångspraktiker på institution*.

²⁶ Se Dir. 2012:79.

²⁷ Se SOU 2015:71.

²⁸ Se Prop. 2017/18:169 s. 1.

²⁹ Se Prot. 2017/18:131 s. 125f; jfr. Rskr. 2017/18:389; jfr. Prop. 2017/18:186.

³⁰ Jfr. Mattsson (2018) s. 39.

Med anledning av att den nya lagändringen i LVU syftade till att öka rättssäkerheten för barn som befinner sig vid särskilda ungdomshem, att Barnkonventionen blir en del av svensk rätt 2020, samt att ämnet inte undersökts tidigare finns anledning att undersöka saken vidare.

1.6 Perspektiv

Uppsatsens syfte är att granska rätten till och nödvändigheten av juridiskt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter för barn vid särskilda ungdomshem. Det faller sig således naturligt att använda ett barnrättsperspektiv i uppsatsen.³¹ Barnkonventionen har sagts vara vår tids barnrättsperspektiv.³² I Barnkonventionen finns fyra grundläggande principer som är vägledande vid tolkningen av konventionens övriga artiklar. De grundläggande principerna är: förbudet mot diskriminering, principen om barnets bästa, barnets rätt till liv och utveckling samt barnets rätt att komma till tals. Dessa artiklar skapar tillsammans konventionens barnrättssyn och utgör grunden för ett barnrättsperspektiv.³³

Att applicera ett barnrättsperspektiv på nationell rätt innebär alltså att Barnkonventionen ska efterlevas samt att dess andemening ska genomsyra lagstiftning och tillämpning. För att Barnkonventionen ska efterlevas krävs inte bara en aktiv lagstiftningspolitik utan också kunniga praktiker.³⁴ En utgångspunkt för barnrättsperspektivet är att barn kan behöva skydd både som individer och som grupp. Ett barnrättsperspektiv behöver därför innefatta en analys av negativa effekter för barn vid olika insatser från det allmänna och vilka insatser som kan motverka sådana effekter.³⁵

³¹ Se Prop. 2017/18:169 bilaga 1 s. 132; jfr. Socialdepartementet (2011) s. 3f.

³² Se Prop. 2017/18:169 bilaga 1 s. 132.

³³ Se Mattsson (2017) s. 106f; jfr. Barnkonventionens art. 2, 3, 6 och 12.

³⁴ Se Mattsson (2017) s. 107; jfr. Socialdepartementet (2011) s. 3f.

³⁵ Se Mattsson (2017) s. 108f.

1.7 Begrepp

Ett begrepp i uppsatsen som är mycket centralt och behöver förtydligas är offentligt biträde. Offentligt biträde är ett juridiskt biträde som bekostas av staten. Avseende skillnaden mellan offentligt biträde och juridiskt biträde, används begreppet juridiskt biträde genomgående i uppsatsen som en samlingsterm för sådan representation vid domstol som inte bekostas av staten.

Ytterligare ett begrepp som är centralt för uppsatsen, och som har stark koppling till barnrättsperspektivet är rättssäkerhet. Eftersom tvångsvård är av sådan ingripande natur innebär ett barnrättsperspektiv inom tvångsvården ett högt krav på rättssäkerhet.³⁶ Begreppet rättssäkerhet har inte en enhetlig betydelse i doktrin och andra rättskällor.³⁷ Vanligen delas dock begreppet upp i två olika kategorier, formell rättssäkerhet och materiell rättssäkerhet. Den formella rättssäkerheten innehåller krav på att vara förutsebar samt att det beslutande organet ska vara opartiskt och följa likabehandlingsprincipen. Det måste också finnas möjlighet att kontrollera beslutet. Kontroll kan ske genom insyn, tillsyn och överprövning av beslutet. Proportionalitetsprincipen är också en viktig del av den formella rättssäkerheten.³⁸ Den materiella rättssäkerheten har en vidare innebörd än formell rättssäkerhet. Materiell rättssäkerhet innebär att det finns målsättningar för den offentliga maktutövningen och att fokus ligger på innehållet i besluten.³⁹ Materiell rättssäkerhet är alltså när beslut som innebär rättsskipning eller myndighetsutövning är etiskt godtagbara. Här finns således en koppling till de mänskliga fri- och rättigheterna.⁴⁰

³⁶ Se Mattsson (2017) s. 111f.

³⁷ Se Svensson (2012) s.79; jfr. Peczenik (1995) s. 89.

³⁸ Se Mattsson (2017) s. 112; jfr. Peczenik (1995) s. 89ff; jfr. SOU 2015:71 s. 902.

³⁹ Se Mattsson (2017) s. 112.

⁴⁰ Se Peczenik (1995) s. 92ff.

1.8 Disposition

Uppsatsens disposition är till stor del uppbyggd efter de två frågor arbetet ska besvara. För att öka förståelsen för ämnet och tillhandahålla den bakgrundskunskap som krävs inleds framställningen med ett kapitel om de särskilda ungdomshemmen, kapitel två. I detta kapitel redogörs för hur barn hamnar vid de särskilda ungdomshemmen och hur verksamheten ser ut. I kapitlet sammanfattas också de särskilda befogenheterna som SiS kan ta beslut om. De särskilda befogenheterna har i sin tur delats in i två kategorier: Särskilda befogenheter som kan beslutas om för samtliga vid de särskilda ungdomshemmen, och särskilda befogenheter som kan beslutas om för vissa. Sist i det inledande kapitlet finns en redogörelse för reglerna kring överklagande av beslut om särskilda befogenheter.

Efter det inledande kapitlet följer kapitel tre som avser besvara uppsatsens första frågeställning; *hur barns rätt till juridiskt biträde regleras vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter vid särskilda ungdomshem?* Detta kapitel är indelat i tre delar: den första delen går igenom rätten till juridiskt biträde i LVU och LSU, den andra delen går igenom rätten till juridiskt biträde enligt Europakonventionen och den tredje delen går igenom rätten till juridiskt biträde enligt Barnkonventionen. Kapitel tre avslutas med en delanalys där den första frågeställningen diskuteras.

Uppsatsens fjärde kapitel avser besvara den andra frågeställningen; *om tillgången till juridiskt biträde har någon påvisbar effekt i praktiken för barns överklagande av beslut om särskilda befogenheter?* Frågan har undersökts genom en empirisk undersökning. Det fjärde kapitlet inleds därför med en redogörelse för den metod och det urval som använts samt undersökningens frågeställningar. Den empiriska undersökningens frågor är indelade i två avsnitt: det första är förekomsten av juridiskt biträde, det andra är nödvändigheten av juridiskt biträde. Sist i kapitel fyra finns den delanalys där uppsatsens andra frågeställning diskuteras. Uppsatsen avslutas i kapitel fem med en avslutande analys av uppsatsens frågeställningar och syfte.

2 De särskilda ungdomshemmen

Följande kapitel redogör för vägen till de särskilda ungdomshemmen, verksamheten där och de särskilda befogenheterna. Kapitlet är ämnat att ge en grund och introduktion till uppsatsens ämne. Som nämnts i inledningen regleras de särskilda befogenheterna i olika lagar beroende på om barnet befinner sig vid hemmet på grund av vård eller för verkställighet av straff. Bestämmelserna för barnen som befinner sig vid hemmen för vård regleras i LVU. Bestämmelserna för barnen som befinner sig vid hemmen för avtjänande av sluten ungdomsvård regleras i LSU. Många av bestämmelserna i LVU och LSU är liknande, därför kommer reglerna i de båda lagarna behandlas tillsammans. Genomgående kommer reglerna i LVU dock behandlas först.

2.1 Vägen dit

Tvångsvård vid särskilda ungdomshem är det mest ingripande alternativet för barn som behandlas inom socialtjänsten. Ett beslut om att placera barn vid särskilda ungdomshem är därmed det som vidtas först när frivillig vård inte kan ske eller är otillräcklig. Insatser från socialtjänsten ska nämligen i första hand ske under frivilliga former.⁴¹ Tvångsvård enligt LVU utdöms av förvaltningsrätten efter ansökan från socialtjänsten. Ansökan kan ha två olika grunder: Den första grunden är hänförlig till barnets miljö och den andra grunden är hänförlig till barnets beteende. Exempel på ett sådant vårdgrundande beteende är brottslig verksamhet, missbruk och socialt nedbrytande beteende.⁴² Efter en dom till tvångsvård i förvaltningsrätten kan socialstyrelsen bedöma att barnet behöver stå under särskild tillsyn. I sådana fall placeras barnet på ett särskilt ungdomshem.⁴³

Vägen till de särskilda ungdomshemmen för barn via straffrätten grundar sig i en brottslig handling. Om barn vid utförande av den brottsliga handlingen

⁴¹ Se Prop. 2017/18:169 s. 32.

⁴² Se 2 och 3 §§ LVU.

⁴³ Se 12 § LVU; jfr. Prop. 2017/18:169 s. 32.

är 15 år eller över, kan de dömas till påföljd för brottet.⁴⁴ För det fall att den brottsliga handlingen har ett straffvärde om minst ett års fängelse finns en presumtion om att fängelse ska utdömas.⁴⁵ Huvudregeln i Sverige är dock att fängelse inte ska utdömas för barn, istället ska barn dömas till slutna ungdomsvård.⁴⁶ Slutna ungdomsvård är en så kallad ungdomspåföljd och ett alternativstraff till fängelse för barn som begått brott innan de fyllt 18 år.⁴⁷ Strafftiden vid slutna ungdomsvård är minst 14 dagar och maximalt fyra år.⁴⁸

Om särskilda skäl talar mot en dom till slutna ungdomsvård kan den tilltalade ändå dömas till fängelse.⁴⁹ Sådana särskilda skäl är den tilltalades ålder vid lagföringen eller om det förflutit så lång tid mellan brottet och lagföringen att den tilltalade inte längre passar vid ett särskilt ungdomshem för barn och ungdomar under 21 år. I sådana fall bör den tilltalade istället dömas till fängelse. Den tilltalade ska också dömas till fängelse om lagföring ska ske för flera brott som begåtts både innan och efter den unge fyllt 18 år. Merparten av brottsligheten ska dock ha utförts efter 18 års ålder.⁵⁰

2.2 Verksamheten

Den myndighet som ansvarar för verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är SiS.⁵¹ SiS ska utforma verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen så att den utgår ifrån individens behov. Vid beslut och andra åtgärder som kan röra barn ska konsekvenserna för barnet tas i beaktande och särskild hänsyn ska tas till barnets bästa.⁵²

Under 2017 togs drygt 1000 barn in på särskilda ungdomshem med grund i LVU.⁵³ Majoriteten av de som tas in vid särskilda ungdomshem med grund i

⁴⁴ Jfr. 1 kap. 6 § BrB.

⁴⁵ Se Kaldal & Tärnfalk (2017) s. 253; jfr. 30 kap. 4 § BrB.

⁴⁶ Se 30 kap. 5 § 1 st. BrB; jfr. Kaldal & Tärnfalk (2017) s. 253.

⁴⁷ Se Tärnfalk (2007) s. 117; jfr. 30 kap. 5 § BrB.

⁴⁸ Se 32 kap. 5 § BrB.

⁴⁹ Se 32 kap. 5 § BrB.

⁵⁰ Se Prop. 1997/98:66 s. 195.

⁵¹ Se Förordning (2007:1132) med instruktioner för statens institutionsstyrelse 1§.

⁵² Se Förordning (2007:1132) med instruktioner för statens institutionsstyrelse 4 §.

⁵³ Se Statens institutionsstyrelse (2017) s. 5 och s. 10.

LVU är omhändertagna på grund av sitt beteende. Som sagts är det inte bara barn som omhändertagits enligt LVU som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen, utan också samtliga barn som avtjänar sluten ungdomsvård.⁵⁴ Under 2017 var det 73 barn och unga som togs in för verkställighet av sluten ungdomsvård.⁵⁵ Dessa individer var dömda för mord, dråp, misshandel, sexualbrott, rån, narkotikabrott, mordbrand, stöld och inbrott.⁵⁶

Det finns idag 24 särskilda ungdomshem spridda över landet med totalt 701 platser.⁵⁷ Vid sex av de särskilda ungdomshemmen finns avdelningar för barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård. Totalt finns 56 platser avsedda för ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård.⁵⁸ Nästintill samtliga hem är könssegregerade, pojkar och flickor placeras alltså vid olika avdelningar.⁵⁹ Vid de särskilda ungdomshemmen finns fyra typer av avdelningar: akut-, utrednings-, behandlingsavdelningar och avdelningar för barn och unga som dömts till sluten ungdomsvård.⁶⁰ Samtliga fyra typer av avdelningar finns dock inte vid alla särskilda ungdomshem.⁶¹

Beroende på vilken insats som efterfrågas av socialtjänsten får barn som omhändertagits enligt LVU placering vid en akut-, utrednings- eller behandlingsavdelning. Vid akutavdelningarna tas barn omhand för att avbryta ett destruktivt beteende. Vårdtiden vid en akutavdelning får vara maximalt åtta veckor. Efter dessa åtta veckor kan barnet placeras vid en behandlings-, utredningsavdelning eller skrivas ut. Placering vid utredningsavdelning sker för att utreda barnets eller ungdomens behandlingsbehov och för att motivera den intagna till fortsatt behandling. En sådan utredning tar ungefär åtta veckor. En placering vid behandlingsavdelning innebär en längre

⁵⁴ Se Prop. 2017/18:169 s. 32f.

⁵⁵ Se Statens institutionsstyrelse (2017) s. 5 och s. 10.

⁵⁶ Se Statens institutionsstyrelse (2017) s. 10.

⁵⁷ Se Statens institutionsstyrelse (2017) s. 5; jfr. Se Enell, Gruber & A. Vogel (2018) s. 30.

⁵⁸ Se Statens institutionsstyrelse (2017) s. 10.

⁵⁹ Se Biszczanik & Gruber (2018) s. 26.

⁶⁰ Se Enell, Gruber & A. Vogel (2018) s. 30.

⁶¹ Jfr. Enell, Gruber & A. Vogel (2018) s. 30; jfr. Statens institutionsstyrelse (2017) s. 10.

intagningstid och syftar till att stärka barnen och ungdomarnas möjligheter till anpassning för ett liv utanför institutionen.⁶²

Som framfördes i förra avsnittet kan slutna ungdomsvård utdömas till minst 14 dagar och som mest till fyra år. Till skillnad från de barn som placerats vid de särskilda ungdomshemmen med grund i LVU, är längden på placeringen för barn som avtjänar brott bestämd på förhand. Det är brottet och därigenom domstolen som avgör straffets längd. Under verkställigheten får barnen behovsanpassad vård och behandling samt möjlighet att gå i skolan.⁶³

De som arbetar vid de särskilda ungdomshemmen är bland annat: avdelningsföreståndare, behandlare och behandlingsassistenter, psykologer, sjuksköterskor, lärare och institutionschefer. Behandlingsassistenter är den största yrkesgruppen och de som främst arbetar med de barn och unga som befinner sig vid de särskilda ungdomshemmen.⁶⁴ Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen står under tillsyn från Inspektionen för vård och omsorg, vidare IVO. Samtliga särskilda ungdomshem ska granskas minst två gånger per år. Mins en av dessa granskningar ska vara oanmäld. Eftersom SiS är en myndighet står verksamheten också under tillsyn från Justitieombudsmannen, vidare JO, och Justitiekanslern.⁶⁵

2.3 De särskilda befogenheterna

För att genomföra vården och upprätthålla ordning och säkerhet vid hemmen har SiS så kallade särskilda befogenheter. De särskilda befogenheterna är frihetsinskränkande beslut som SiS har rätt att fatta för de barn som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen.⁶⁶ Som nämndes i introduktionen till uppsatsen används särskilda befogenheter förhållandevis ofta och barnen vid

⁶² Se Statens institutionsstyrelse (2018b) s. 5.

⁶³ Se Statens institutionsstyrelse (2018b) s. 5.

⁶⁴ Se Biszczanik & Gruber (2018) s. 27.

⁶⁵ Se Mattsson (2018) s. 55f; jfr. Socialtjänstförordningen (2001:937) 3 kap. 19–20 §§.

⁶⁶ Se Prop. 2017/18:169 s. 33f.

de särskilda ungdomshemmen upplever i många fall att besluten tagits på fel grunder eller genomförts på ett felaktigt sätt.⁶⁷

I följande kapitel ska en översiktlig genomgång av de särskilda befogenheterna som SiS kan ta beslut om ske, men först ska den princip som ska tas i beaktande vid beslut om särskilda befogenheter presenteras, proportionalitetsprincipen.⁶⁸ Denna princip ska alltid tillämpas vid beslut om särskilda befogenheter, förutom vid beslut om att beslagta narkotika och alkohol m.m.⁶⁹ Proportionalitetsprincipen innebär att de särskilda befogenheterna endast får användas om beslutet i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Skälen för åtgärden ska också ställas i relation till den enskildes integritet och självbestämmande.⁷⁰ Kravet på proportionalitet innebär att beslut om tvångsåtgärder mot den intagnes vilja endast ska ske efter en prövning om tvångsåtgärder alls behöver användas, eller om syftet med hänsyn till omständigheterna istället kan uppnås genom en mindre ingripande åtgärd.⁷¹ Proportionalitetsprincipen inom tvångsvården innebär alltså att minsta möjliga tvång ska användas.⁷²

Efter ovan genomgång av proportionalitetsprincipen ska nu de särskilda befogenheterna som SiS kan ta beslut om presenteras. De särskilda befogenheterna har delats in i två kategorier. Den ena kategorin får beslutas om för samtliga ungdomar som vårdas vid särskilda ungdomshem.⁷³ Den andra kategorin får endast beslutas om för vissa som befinner sig vid de särskilda ungdomshemmen. Den andra kategorin av särskilda befogenheter får beslutas om för barn som: vårdas på grund av beteende enligt 3 § LVU, är omedelbart omhändertagna enligt 6 § LVU men kan antas behöver vård på

⁶⁷ Se kap. 1.1.

⁶⁸ Se 20 a § LVU; se 18 b § LSU; jfr. 2 kap. 21 § regeringsformen.

⁶⁹ Se 20 a § LVU; jfr. 16 § LVU.

⁷⁰ Se Prop. 2017/18:169 s. 34; jfr. Prop. 2010/11:107 s. 24f.

⁷¹ Se Prop. 2004/05:123 s. 42f.

⁷² Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 413.

⁷³ Se 18 § LVU.

grund av beteende och slutligen för barn som befinner sig på hemmet för verkställighet av sluten ungdomsvård enligt LSU.⁷⁴

2.3.1 De särskilda befogenheterna för samtliga

Ett förbud som gäller för samtliga vid de särskilda ungdomshemmen är det som regleras i 16 § LVU. Enligt regeln är narkotika, alkohol och andra berusningsmedel, föremål som är ägnade att användas vid missbruk och befattning med narkotika samt annat som kan vara negativt för vården eller ordningen vid hemmet. Sådan egendom är förbjudet att inneha vid de särskilda ungdomshemmen och ska omhändertas om den påträffas.⁷⁵

För att hitta och omhänderta det som är förbjudet enligt 16 § LVU får SiS besluta om de särskilda befogenheter som gäller för samtliga. Dessa är: rumsvisitation, kroppsvisitering och yttlig kroppsbesiktning samt säkerhetskontroll med metalldetektor.⁷⁶ Rumsvisitation innebär att bostadsrum och slutna förvaringsställen får genomsökas.⁷⁷ Kroppsvisitation innebär undersökning av kläder och annat som barnet bär med sig. Yttlig kroppsbesiktning innebär en okulär granskning av den nakna kroppen och eventuella proteser.⁷⁸ Säkerhetskontroll får endast utföras med hjälp av metalldetektor eller liknande anordning. För kontroll av väskor kan röntgen användas, men om manuell kontroll krävs måste beslut om kroppsvisitation tas.⁷⁹ Vid både kroppsvisitation, yttlig kroppsbesiktning och rumsvisitation ska ett vittne närvara.⁸⁰ Vid kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning ska vittnet så långt det är möjligt vara en person som barnet önskat.⁸¹

⁷⁴ Se Mattsson (2018) s. 45f; jfr. Prop. 2017/18:169 s. 33f.

⁷⁵ Se 16 § LVU; jfr. lag (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel; jfr. lag (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor; jfr. 15 § LSU.

⁷⁶ Se 18 § LVU.

⁷⁷ Se 17 b § LVU; jfr. Lundgren & Sunesson (2019) s. 409; jfr. 16 § LVU; jfr. 15 § LSU.

⁷⁸ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 407; jfr. 28 kap. 11 § 3 stycket rättegångsbalken.

⁷⁹ Se Prop. 2017/18:169 s. 123.

⁸⁰ Se 17 b § LVU; se 17 § LVU; se 15 § LSU.

⁸¹ Se 17 § LVU; se 15 § LSU.

2.3.2 De särskilda befogenheterna för vissa

Följande särskilda befogenheter gäller således endast för barn som vårdas på de särskilda ungdomshemmen på grund av sitt beteende, eller om de blivit omedelbart omhändertagna och det kan antas att det är på grund av beteende, samt för dem som avtjänar sluten ungdomsvård. Jag har delat in de särskilda befogenheterna i tre kategorier: Särskilda befogenheter som begränsar barnets kommunikation, särskilda befogenheter som begränsar barnets rörelsefrihet, och slutligen den särskilda befogenheten om provtagning.

2.3.2.1 Begränsning av kommunikation

De särskilda befogenheterna som begränsar barnets kommunikation är: beslut om begränsning av rätten att ta emot besök, beslut om rätten att använda elektroniska kommunikationsmedel och beslut om övervakning av brev eller andra försändelser.⁸² Rätten att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationsmedel får vägras om det kan äventyra ordningen eller vården vid hemmet. Beslutet får inte gälla i mer än 14 dagar. När förutsättningar inte längre finns för beslutet ska det upphävas.⁸³ Grunderna för att begränsa rätten till elektroniska kommunikationsmedel för de som avtjänar straff enligt LSU är vidare än de i LVU. Enligt LSU får rätten också inskränkas om den kan äventyra den dömdes återanpassning till samhället, kan vara till skada för den dömde eller till skada för någon annan. Enligt LSU får ett beslut om att vägra eller begränsa barnets kontakt med omvärlden gälla i högst 14 dagar. När förutsättningar för begränsningen inte längre finns ska beslutet omedelbart upphävas.⁸⁴

En elektronisk kommunikationstjänst definieras som en tjänst som tillhandahålls mot ersättning och som utgörs av överföring av signaler i elektroniska kommunikationsnät.⁸⁵ Det innefattar tjänster som möjliggör överföring av fax, tal, data och andra former av kommunikation. Således

⁸² Se 15 § LSU (hänvisar till 19 och 17b § § LVU); jfr. 19 § LVU; jfr. 16 § LSU; jfr. 15 a § LVU.

⁸³ Se 15 a § LVU.

⁸⁴ Se 16 § LSU; jfr. Lundgren & Sunesson (2019).

⁸⁵ Se 1 kap. 7 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation.

omfattas mobiltelefoni, fast telefoni, internet och e-post. Inskränkning i rätten att använda kommunikationsmedel och att ta emot besök kan vara ett totalt förbud eller mindre begränsningar. Rätten att ta emot besök kan också förenas med villkor, till exempel att personal närvarar vid besöken. Barnets kontakt med familjen bör dock uppmuntras och inte begränsas, förutsatt att kontakt är i linje med barnets behandlingsskäl.⁸⁶

Barnets kommunikation med omvärlden får också begränsas när det kommer till rätten att skicka och ta emot brev och andra försändelser. Rätten får begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller på grund av barnets särskilda förhållanden.⁸⁷ Anledning till att öppna barnets brev är om det finns misstanke om att barnet planerar att avvika från hemmet eller att brev eller paket innehåller narkotika eller annat som barnet inte får inneha enligt 16 § LVU. Brev ska dock inte granskas regelmässigt.⁸⁸ Begränsningen sker genom att brev och paket övervakas samt att SiS öppnar och tar del av korrespondensen. Om ankommande korrespondens innehåller en egendom som barnet inte får ha enligt 16 § LVU får egendomen omhändertas. Undantag från regeln är korrespondens mellan barn och myndighet, advokat eller barnets offentliga biträde, sådana brev ska vidarebefordras utan att granskas.⁸⁹

2.3.2.2 Begränsning av rörelsefrihet

De särskilda befogenheter som begränsar barnens rörelsefrihet är: beslut om begränsning av rörelsefriheten, vård vid låsbar enhet, vård i enskildhet och avskildhet. Beslut om begränsning av rörelsefriheten regleras likadant för de som vårdas på grund av LSU och LVU. Bestämmelsen innebär att barnet får hindras från att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som krävs för att vården ska kunna genomföras. Friheten får också begränsas med hänvisning till personalens eller andra intagnas säkerhet.⁹⁰ Bestämmelsen innebär att personalen får använda våld om det med

⁸⁶ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 402.

⁸⁷ Se 19 § LVU; se 15 § LSU.

⁸⁸ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 412.

⁸⁹ Se 19 § LVU; se 15 § LSU.

⁹⁰ Se 15 § LVU; jfr. 13 § LSU.

hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att hindra att barnet avviker från boendet och behandlingen.⁹¹

Vård vid låsbar enhet regleras olika för barn som vårdas med stöd av LVU och LSU. För barn som vårdas med stöd av LVU är förutsättningen för vård på låsbar enhet att det ska vara nödvändigt med tanke på barnet eller andras säkerhet, alternativt att vård vid låsbar enhet är nödvändig för att barnet inte ska avvika från vården. Barnet som vårdas på den låsbara enheten ska ges möjlighet till utomhusvistelse dagligen samt att ägna sig åt fritidsaktivitet eller annan fysisk aktivitet. Vården vid den låsbara enheten får pågå i maximalt två månader i följd. Särskilda behandlingsskäl kan dock göra att vården på låsbar enhet får ske under längre tid.⁹² För barn som befinner sig på särskilda ungdomshem på grund av verkställighet av slutna ungdomsvård enligt LSU inleds alltid avtjänandet vid låsbar enhet. Så snart omständigheterna medger ska barnet ges möjlighet till vård i öppnare former.⁹³ Precis som vid LVU ska frågan om barnet ska vårdas under öppnare former prövas varannan månad.⁹⁴

Vård i enskildhet kan både beredas den som vårdas på en låsbar enhet och den som vårdas vid en öppen enhet.⁹⁵ Vård i enskildhet regleras på samma sätt för de som vårdas med grund av LVU och LSU. Vård i enskildhet får beslutas om ifall det krävs med tanke på barnets behov av vård, barnets säkerhet eller säkerheten för andra vid hemmet. Sådan vård ska vara anpassad efter barnets individuella behov och innebär att barnet inte får träffa andra som vårdas på hemmet. Beslut om vård i enskildhet ska omprövas fortlöpande men minst inom sju dagar från senaste omprövning.⁹⁶

⁹¹ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 401; jfr. 24 kap. 2 § BrB.

⁹² Se 15 b § LVU.

⁹³ Se 14 § LSU; jfr. Prop. 1997/98:96 s. 180f.

⁹⁴ Se 14 § LSU.

⁹⁵ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 405.

⁹⁶ Se 14 a § LSU och 15 d § LVU.

Avskiljning är den mest frihetsinskränkande särskilda befogenheten som SiS kan besluta om vid de särskilda ungdomshemmen.⁹⁷ Reglerna om avskiljning är likadana i LSU och LVU. Barn får vårdas i avskildhet förutsatt att barnet är våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att barnet inte kan hållas till ordningen. Barnet ska i sådana fall stå under uppsikt av personal och ha möjlighet att själv tillkalla personal. Avskildheten får inte pågå längre än vad som är absolut nödvändigt, och under inga omständigheter längre än fyra timmar i följd. Vid vård i avskildhet ska läkare eller sjuksköterska yttra sig om åtgärder som vidtas och om sjukvårdspersonalen begär det ska åtgärden omedelbart avbrytas.⁹⁸ Vid vård i avskildhet har barnet alltså inte någon kontakt med andra intagna, utan endast med personal. Vanligen finns särskilda rum iordningsställda på institutionen för vård i avskildhet.⁹⁹ Avskiljning sker när dörren låses eller när den intagna på annat sätt hindras från att lämna rummet. Om personal är i rummet eller ej, avgör alltså inte om det är fråga om avskiljning.¹⁰⁰ Beslut om vård i avskildhet får aldrig användas som bestraffning.¹⁰¹

2.3.2.3 Skyldighet att lämna blod-, utandnings-, urin-, saliv-, eller svettprov

Skyldigheten att lämna blod-, utandnings-, urin-, saliv-, eller svettprov regleras på liknande sätt i LVU och LSU. Barn som vårdas vid särskilda ungdomshem är skyldiga att vid ankomst till hemmet lämna sagda prov för kontroll om de är påverkade av narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel.¹⁰² Med ankomst till hemmet menas första gången barnet kommer till institutionen eller när barnet återkommer till hemmet efter avvikelser och efter permission.¹⁰³ Provtagning får också ske om det under vistelsetiden på institutionen misstänks att barnet är påverkat av alkohol, narkotika eller andra berusningsmedel.¹⁰⁴

⁹⁷ Jfr. Mattsson (2018) s. 52 ff.

⁹⁸ Se 15 c § LVU; se 17 § LSU.

⁹⁹ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 404; jfr. 42 § LVU.

¹⁰⁰ Se JO 2008/09 s. 305.

¹⁰¹ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 404.

¹⁰² Se 17 a § LVU; se 17 a § LSU.

¹⁰³ Se Lundgren & Sunesson (2019) s. 408.

¹⁰⁴ Se 17 a § LVU; se 17 a § LSU.

2.4 Överklagande av de särskilda befogenheterna

Rätten att överklaga beslut om särskilda befogenheter regleras på olika sätt beroende på om barnet befinner sig på hemmet på grund av LVU eller LSU. Ändringarna som infördes i LVU 2018 bidrog till att reglerna om överklagande i LVU och LSU överensstämmer i större utsträckning.¹⁰⁵ I följande kapitel ska regleringen i LVU och LSU kring överklagande av beslut om särskilda befogenheter redogöras för.

De beslut som får överklagas till förvaltningsrätten enligt LVU är: inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök, vård vid låsbar enhet, vård i enskildhet, vård i avskildhet, kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov, rumsvsitation, övervakning av brev och paket samt förstörande eller försäljning av egendom.¹⁰⁶ När ett beslut som kan överklagas fattats ska barnet delges beslutet. Delgivning sker när barnet får skriva under ett skriftligt beslut med motivering som skrivits ut från journalen. En överklagandehänvisning ska finnas bifogad till det skriftliga beslutet. Efter delgivningen börjar en överklagandetid på tre veckor att löpa. Om barnet vill överklaga ett beslut ska personal vara behjälplig om barnet önskar det. Hjälpen från personal kan bestå i att skriva om barnet inte behärskar språket eller med upplysningar om vilka uppgifter som ska finnas i överklagandet.¹⁰⁷ Efter en prövning i förvaltningsrätten får beslutet också överklagas till kammarrätten, men då krävs prövningstillstånd.¹⁰⁸

Bestämmelserna om överklagande i LSU är inte begränsad till beslut om vissa särskilda befogenheter. Enligt regeln gäller istället att beslut som fattas av SiS i särskilda fall får överklagas till förvaltningsrätten.¹⁰⁹ Begränsningen

¹⁰⁵ Se Prop. s. 2017/18:169 84-85.

¹⁰⁶ Se 42 § LVU.

¹⁰⁷ Statens institutionsstyrelse (2018a) 6:95f.

¹⁰⁸ Se 42 § LVU.

¹⁰⁹ Se 22 och 23 §§ LSU.

särskilda fall innebär att allmänna ordningsregler vid det särskilda ungdomshemmen inte får överklagas.¹¹⁰ Om barnet inte är nöjd med ett beslut avseende verkställigheten ska personal upplysa barnet om att beslutet kan överklagas. Att beslutet kan överklagas ska också framgå av utskriften av beslutet. Personal bör anteckna i journalen att barnet har informerats om möjligheterna att överklaga ett beslut. Inom tre veckor från det att barnet delgavs beslutet har barnet rätt att överklaga. Delgivning sker likadant som för barn som är placerade enligt LVU.¹¹¹ För överklagande av förvaltningsrättens prövning i kammarrätten krävs, liksom i LVU, prövningstillstånd.¹¹²

Den person som har befogenhet att föra SiS talan i domstol, och således blir barnets motpart vid ett överklagande, är institutionschefen. Innan yttrande ska lämnas till förvaltningsrätten får institutionschefen ha samråd med SiS juridiska avdelning. Om det överklagade beslutet gäller vård vid låsbar enhet eller inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationsmedel samt ta emot besök ska institutionschefen ha samråd med den juridiska avdelningen.¹¹³ Chefsjuristen vid den juridiska avdelningen får besluta om att ta över ärendet.¹¹⁴

I och med den nya lagändringen i LVU uttalade sig remissinstanser kring överklagande av de särskilda befogenheterna. I JO:s och SiS:s remissyttrande framfördes synpunkter om att rätten att överklaga skulle utvidgas till att också omfatta beslut om omhändertagande av annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet enligt 16 § LVU.¹¹⁵ Regeringens svar på remissinstansernas synpunkter var att utredningen inte hade utrett om 16 § LVU skulle vara möjlig att överklaga.¹¹⁶

¹¹⁰ Se Prop. 1997/98:96 s. 184.

¹¹¹ Statens institutionsstyrelse (2019) s. 6:1.

¹¹² Se 22 och 23 §§ LSU.

¹¹³ Se SiS arbets- och delegationsordning bilaga 3 s. 1; jfr. 15 a och 15 b §§ LVU; jfr. 14 och 16 §§ LSU.

¹¹⁴ Se SiS arbets- och delegationsordning bilaga 3 s. 1.

¹¹⁵ Se Prop. 2017/18:169 s. 84.

¹¹⁶ Se Prop. 2017/18:169 s. 85; jfr. SOU 2015:71 s. 902.

3 Rätten till offentligt biträde

Efter föregående kapitel om hur verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen regleras, ska nu första frågan i uppsatsen besvaras; *hur barns rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter regleras?* Frågan ska besvaras genom fastställande och systematisering av gällande rätt.¹¹⁷ Gällande rätt kommer framförallt uttolkas från LVU och LSU, Europakonventionen samt Barnkonventionen. Kapitlet avslutas med en delanalys.

3.1 ...enligt LVU och LSU

Från och med oktober 2018 ska offentligt biträde förordnas för barn under 15 år som vårdas enligt LVU vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter, förutsatt att behov av offentligt biträde inte saknas.¹¹⁸ Motsvarande bestämmelse om förordnande av offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter finns inte i LSU.¹¹⁹ Trots att rätten till offentligt biträde är begränsad till den som är under 15 år betonas i förarbetet till lagen att det är viktigt att barn över 15 år får information om rätten att överklaga samt information om hur ett överklagande görs. I informationen som ges till barn som skrivs in vid de särskilda ungdomshemmen finns bland annat exempel på hur ett överklagande kan utformas.¹²⁰

Skälet till att den nya regeln infördes i LVU var att stärka barn under 15 års rättssäkerhet.¹²¹ Det förslag som utredningen till den nya regleringen i LVU presenterade skiljde sig dock från den slutliga lagen avseende rätten till offentligt biträde. Utredningen föreslog nämligen ingen åldersbegränsning för förordnande av offentligt biträde vid överklagande av särskilda

¹¹⁷ Se kap. 1.3.

¹¹⁸ Se 39 § LVU.

¹¹⁹ Se exempelvis SiS remissyttrande s. 12f.

¹²⁰ Se Prop. 2017/18:169 s. 87.

¹²¹ Se Prop. 2017/18:169 s. 86f.

befogenheter.¹²² Anledningen till att lagstiftaren valde att begränsa bestämmelsen till att endast omfatta barn under 15 år var reglerna kring barns processbehörighet. Processbehörighet innebär att barnet har juridisk rätt att föra sin talan själv. Processbehörighet får barnet vid 15 års ålder. Innan barnet blivit processbehörigt måste någon annan föra barnets talan, denna någon är oftast barnets vårdnadshavare. I många fall där barn är tvångsomhändertagna har vårdnadshavaren dock inte möjlighet och inte den insyn i barnets situation som krävs för att ta tillvara barnets rättigheter. Möjligheterna för barn under 15 år att överklaga ett beslut om särskilda befogenheter var därmed mycket begränsade innan den nya regeln.¹²³

I remissvaret till lagförslaget var SiS positiva till förslaget om att rätten till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter skulle tillförsäkras alla barn som vårdas med grund i LVU. SiS framförde också att motsvarande bestämmelse borde finnas i LSU.¹²⁴ I Barnombudsmannens remissvar uttrycktes, liksom i SiS remissvar, positivitet till utredningen i delen om offentligt biträde. Barnombudsmannen framhävde att förslaget var i enlighet med Barnkonventionens artikel 2, eftersom lagförslaget gav samtliga som vårdas enligt LVU vid särskilda ungdomshem samma möjlighet att överklaga beslut om särskilda befogenheter.¹²⁵

3.2 ...enligt Europakonventionen

Europakonventionen är, till skillnad från Barnkonventionen, inte specifikt inriktad på barns rättigheter och nämner endast barn specifikt vid två tillfällen.¹²⁶ Även om Europakonventionen inte specifikt tar upp barn som rättighetsbärare, är konventionen tillämplig för *alla och envar* inom en stats jurisdiktion.¹²⁷ Förhållandet att konventionen också omfattar barn stärks ytterligare av diskrimineringsförbudet i artikel 14. En diskrimineringsgrund

¹²² Se Prop. 2017/18:169 s. 86.

¹²³ Se Prop. 2017/18:169 s. 86 f.

¹²⁴ Se SiS remissyttrande s. 12f.

¹²⁵ Se Barnombudsmannens remissyttrande p. 17.6.21.

¹²⁶ Se Kilkelly (2010) s. 245; Se Europakonventionen art. 6 och art. 5.

¹²⁷ Se Europakonventionen art. 1.

är *ställning i övrigt*, där ålder anses falla in. Därmed är det inte tillåtet att förvägra en person rättigheterna i Europakonventionen på grund av ålder.¹²⁸

Rätten till offentligt biträde enligt Europakonventionen grundas i artikel 6. Artikeln reglerar rätten till domstolsprövning och säger att var och en vid en prövning av civila rättigheter och skyldigheter eller vid anklagelse om brott ska ha en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid. Förhandlingarna ska vara inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt nationell lag.¹²⁹ I vissa fall krävs ett juridiskt biträde för att individens rätt enligt artikeln ska vara uppfylld.¹³⁰ För att en tvist ska omfattas av artikeln krävs att det föreligger en reell tvist mellan två juridiska eller fysiska personer, alternativt mellan en enskild och en myndighet. Tvisten ska gälla en rättighet som tillförsäkras i den nationella rätten och rättigheten ska vara en civil rättighet. Tvisten måste alltså gälla ett anspråk på något som anses som, eller är, en rättighet i den inhemska rätten.¹³¹

Förutom att tvisten ska vara reell och göra anspråk på något som är, eller anses vara, en rättighet i staten ska tvisten som påpekats ovan också röra en *civil rättighet*. I Europadomstolens praxis har betydelsen av en civil rättighet förtydligats. Frågan om något är en civil rättighet ska tolkas autonomt. Begreppet ska alltså tolkas lika för alla konventionsstater oavsett vad som står i den nationella rätten. Europadomstolen har klargjort att det inte spelar någon roll vilken slags lag som reglerar frågan och inte heller vilken myndighet som är behörig. Artikelns omfattning är avgörande för rättigheter och skyldigheter av privat karaktär.¹³² Europadomstolen har också avgjort att artikeln inte bara reglerar förfaranden inom privaträtten utan också förvaltningsrättsliga förfaranden.¹³³ Således bör överklagande av särskilda befogenheter vid särskilda ungdomshem genom LVU omfattas av artikel 6 i

¹²⁸ Se Kilkelly (1999) s. 3f.

¹²⁹ Se Europakonventionen art. 6.1.

¹³⁰ Se exempelvis *Airey v. Irland* p. 26.

¹³¹ Se Danelius (2015) s. 161f.

¹³² Se Danelius (2015) s. 166; jfr. *Guide on Article 6* s. 12.

¹³³ Se Danelius (2015) s. 167.

Europakonventionen.¹³⁴ Hur ett straff ska verkställas faller normalt utanför artikel 6, men om det under avtjänandet förekommer inskränkningar av civila rättigheter kan artikeln vara tillämplig.¹³⁵ Det kan därför tolkas som att överklagande av beslut om särskilda befogenheter enligt LSU också faller inom artikelns tillämpningsområde, eftersom beslut om särskilda befogenheter inskränker barnens civila rättigheter.¹³⁶

Vad gäller rätten till juridiskt biträde i civila tvister enligt artikel 6, är målet *Airey v. Irland* vägledande. I fallet konstaterade Europadomstolen att artikel 6 inte innebär en absolut rätt till juridiskt biträde i civila tvister, men att stater ändå kan bli tvungna att tillhandahålla offentligt biträde för att rätten till en rättvis rättegång ska vara uppfylld.¹³⁷ De särskilda omständigheterna i fallet avgör om stater är skyldiga att tillhandahålla offentligt biträde.¹³⁸ De särskilda omständigheterna enligt artikel 6 är: Vikten av det som är tvistigt för individen, komplexiteten av den tillämpliga lagen eller förfarandet, individens förmåga att föra sin egen talan på ett effektivt sätt och ifall offentligt biträde är ett krav.¹³⁹

Den första omständigheten, vikten av vad som är tvistigt för individen, gjorde bland annat att det i *P., C. and S. v. the United Kingdom* fastställdes att parterna som stämde Storbritannien hade rätt till offentligt biträde enligt artikel 6. Målet rörde två föräldrar vars barn blivit omhändertaget vid födseln för adoption.¹⁴⁰ Den andra omständigheten, komplexiteten av den tillämpliga lagen och förfarandet var en anledning till att det i *Airey v. Irland* dömdes till att parten hade rätt till offentligt biträde enligt artikel 6. Fallet rörde en skilsmässa och den ena parten ville överklaga till Högsta domstolen. Överklagandet var dock inte möjligt eftersom parten inte hade råd med

¹³⁴ Jfr. Danelius (2015) s. 167.

¹³⁵ Se Danelius (2015) s. 175; se *Guide on Article 6* s. 15; jfr. exempelvis *Gülmez v. Turkey* p. 27–31 och *Tommaso v. Italy* p. 147.

¹³⁶ Jfr. SOU 2015:71 s. 827ff.

¹³⁷ Se FRA & Council of Europe (2016) s. 60; se *Guide on Article 6* s. 29; jfr. *Airey v. Ireland* p. 26.

¹³⁸ Se FRA & Council of Europe (2016) s. 60; se *Guide on Article 6* s. 30.

¹³⁹ Se *Guide on Article 6* s. 30.

¹⁴⁰ Se *Guide on Article 6* s. 30; se *P., C. and S. v. the United Kingdom* p. 95 och p. 100.

juridiskt biträde. Målet rörde ett komplext förfarande vid Högsta domstolen där experter och vittnen kunde komma att höras. Parten hade därför rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionens artikel 6.¹⁴¹

Den tredje omständigheten, individens förmåga att representera sig själv, innebär att den sökande ska kunna föra sin egen talan på ett tillfredställande och korrekt sätt. I målet *McVicar v. the United Kingdom* bedömdes den sökande ha förmåga att föra sin egen talan eftersom han var utbildad journalist och hade juridiskt biträde i underrätterna. Han ansågs därför inte ha rätt till offentligt biträde i enligt artikel 6.¹⁴² När rättslig representation är obligatorisk finns det slutligen krav på att staten måste tillhandahålla offentligt biträde till dem som inte har möjlighet att själva bekosta ett juridiskt biträde.¹⁴³

Eftersom rätten till offentligt biträde enligt artikel 6 i Europakonventionen inte är absolut har staterna rätt att begränsa den. Syftet med begränsningen måste vara legitimt och proportionerligt. Staterna får begränsa rätten till offentligt biträde avseende sökandens ekonomi och beroende på sökandens möjlighet att vinna framgång i målet.¹⁴⁴ Stater har alltså rätt att inte tillhandahålla offentligt biträde för det fall sökandens inkomst överstiger den inhemska statens gräns för rätt till offentligt biträde eller om tvisten är oseriös.¹⁴⁵

Stater har heller ingen skyldighet att försäkra att förmågan att driva processen är helt lika parterna emellan. Båda parter måste dock ha rimlig möjlighet att föra sin talan och ingen av parterna får ha en övervägande fördel gentemot den andra parten.¹⁴⁶ I fallet *Steel and Morris v. the United Kingdom* avgjordes det att eftersom den ena parten inte hade juridiskt biträde och deras motpart

¹⁴¹ Se *Airey v. Ireland* p. 24; jfr. *Guide on Article 6* s. 30; jfr. FRA & Council of Europe (2016) s. 60.

¹⁴² Se *McVicar v. the United Kingdom* p. 53, p. 60 och p. 62.

¹⁴³ Se *Airey v. Ireland* p. 26.

¹⁴⁴ Se *Steel and Morris v. the United Kingdom* p. 62; jfr. *Guide on Article 6* s. 30.

¹⁴⁵ Se FRA & Council of Europe (2016) s. 63f; jfr. *Glaser v. the United Kingdom* p. 99.

¹⁴⁶ Se *Steel and Morris v. the United Kingdom* p. 62; jfr. FRA & Council of Europe (2016) s. 63.

därmed hade ett avsevärt övertag, hade de rätt till offentligt biträde enligt artikel 6.¹⁴⁷

För att rätten till domstolsprövning ska vara uppfylld för barn är tillgången till offentligt biträde viktigt. Denna slutsats dras bland annat av att barn inte har möjlighet att föra sin egen talan i samma utsträckning som vuxna. Det finns dock ingen praxis från Europadomstolen som klargjort rättsläget för barns rätt till offentligt biträde i civila tvister.¹⁴⁸

3.3 ...enligt Barnkonventionen

Sverige är, som tidigare nämnts, folkrättsligt förpliktat att ha en lagstiftning som stämmer överens med Barnkonventionen.¹⁴⁹ Trots den folkrättsliga förpliktelsen kan Barnkonventionen inte åberopas i domstol förrän den blir del av svensk lag 1 januari 2020.¹⁵⁰ Även att Barnkonventionen inte kan åberopas i domstol bör regeltolkning ske enligt principen om fördragskonform tolkning.¹⁵¹

Fördragskonform tolkning är en tolkningsmetod för domstolar att undersöka en specifik regels innebörd. En svag fördragskonform tolkning blir aktuell vid andra internationella traktat än Europarättsliga. En svag fördragskonform tolkning innebär att en rättsregel tolkas *i ljuset* av ett folkrättsligt åtagande. Anledningen till varför en rättsregel kan tolkas med denna metod beror på ett antagande om att den svenska regleringen överensstämmer med konventionen. Ändring av den inhemska lagen övervägs i samband med statens anslutning till konventionen. Om ingen ändring görs har den svenska rätten således bedömts överensstämma med konventionen.¹⁵²

¹⁴⁷ Se *Steel and Morris v. The United Kingdom* p. 72.

¹⁴⁸ Jfr. Kilkelly (1999) s. 120f; jfr. FRA & Council of Europe (2015) kap. 2.4; jfr. *Guide on Article 6* s. 29–30.

¹⁴⁹ Se Prop. 2009/10:105 s. 20; jfr. SÖ 1990:20 s. 1.

¹⁵⁰ Se Melin (2004) s. 11; se Prot. 2017/18:131 s. 125f; jfr. Rskr. 2017/18:389; jfr. Prop. 2017/18:186.

¹⁵¹ Se Melin (2004) s. 11.

¹⁵² Se Grahn-Farley (2018) s. 452f.

Om barnets rättigheter, trots den fördragskonforma tolkningen och Sveriges åtagande enligt Barnkonventionen, ändå kränkts tas frågan inte upp av en internationell domstol. Det finns dock ett internationellt kontrollorgan, barnrättskommittén. Barnrättskommittén tar inte emot klagomål från enskilda, men samtliga konventionsstater rapporterar till kommittén om de framsteg som gjorts för att uppfylla rättigheterna i Barnkonventionen vart femte år.¹⁵³ Barnrättskommittén har förtydligat att alla barn vid institutioner ska tillgång till rättsliga myndigheter, administrativa instanser eller andra oberoende myndigheter för att framföra klagomål. Vidare har de sagt att innehållet i klagomålet inte får censureras samt att svar ska meddelas utan dröjsmål.¹⁵⁴

Avseende rätten till juridiskt biträde enligt Barnkonventionen ska den artikel som Barnombudsmannen nämnde i remissyttrandet, artikel 2, först redogöras för. Enligt artikel 2 har stater en skyldighet att tillförsäkra att rättigheterna i konventionen gäller för alla barn utan åtskillnad.¹⁵⁵ Därför finns en särskild skyldighet för stater att se till att alla barn på ett likvärdigt sätt har möjlighet att klaga på kränkningar av rättigheter, oavsett om barnet kan få stöd av vårdnadshavare eller annan vuxen.¹⁵⁶

Rätten till juridiskt biträde enligt Barnkonventionen grundas i artikel 12.¹⁵⁷ Artikeln är, som nämnts tidigare, en av konventionens grundläggande artiklar. Det innebär att artikeln är relevant för alla aspekter av tillförsäkran av barnets rättigheter och tolkningen av Barnkonventionens övriga artiklar.¹⁵⁸ Barnkonventionens artikel 12 säger att konventionsstaterna ska tillförsäkra att barn som kan bilda egna åsikter ska ha rätten att uttrycka dem i alla frågor som rör barnet samt att åsikterna ska ha betydelse i förhållande till barnets mognad och ålder.¹⁵⁹ För att så ska anses ha skett ska barnet ges möjlighet att

¹⁵³ Se UNICEF Sverige (2008) s. 13.

¹⁵⁴ Se CRC/C/GC/10 punkt 28.c; jfr. UNICEF Sverige (2008) s. 389.

¹⁵⁵ Se Barnkonventionen art. 2.

¹⁵⁶ Se Barnombudsmannens remissyttrande p. 5.8.6.

¹⁵⁷ Se UNICEF Sverige (2008) s. 126–127 och s. 389.

¹⁵⁸ Se UNICEF Sverige (2008) s. 123.

¹⁵⁹ Se Barnkonventionen art. 12.1.

höras direkt eller genom företrädare i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.¹⁶⁰ För barn som befinner sig på institution är det särskilt viktigt att artikel 12 följs.¹⁶¹

Artikel 37 i Barnkonventionen rör alla barn vid särskilda ungdomshem och innehåller mer specifika rättigheter kring barns rätt till offentligt biträde.¹⁶² Enligt punkt d. i artikeln ska varje frihetsberövat barn ha rätt till juridiskt biträde och annat lämpligt stöd, ha rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövat samt ha rätt att få ett snabbt beslut i saken.¹⁶³ Offentligt biträde för barn vid institutioner är nödvändigt för att tillförsäkra barnen deras rättigheter.¹⁶⁴ Barnrättskommittén har också rekommenderat Sverige att säkerställa att samtliga barn som omhändertagits får korrekt rättslig representation.¹⁶⁵

3.4 Delanalys

I följande avsnitt ska uppsatsens första fråga; *hur barns rätt till juridiskt biträde regleras*, analyseras och besvaras. Kapitel tre är grunden för följande delanalys. Först analyseras barns rätt till offentligt biträde i LVU och LSU i avsnittet *Rätt till offentligt biträde för barn under 15 år enligt LVU*. Barnets rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionen analyseras i avsnittet *Ingen definitiv rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionen*. Slutligen analyseras barns rätt till juridiskt biträde enligt Barnkonventionen i avsnittet *Definitiv rätt till offentligt biträde enligt Barnkonventionen*.

3.4.1 Rätt till offentligt biträde för barn under 15 år enligt LVU

Inledningsvis kan det konstateras att reglerna om rätten till offentligt biträde för barn som vårdas på särskilda ungdomshem enligt LVU och för de som

¹⁶⁰ Se Barnkonventionen art. 12.2; jfr. Barnombudsmannen (2016) s. 7.

¹⁶¹ Se UNICEF Sverige (2008) s. 207.

¹⁶² Se UNICEF Sverige (2008) s. 207 och s. 387; jfr. Liefgaard (2019) s. 329.

¹⁶³ Se Barnkonventionen art. 37.d.

¹⁶⁴ Se Liefgaard (2019) s. 351.

¹⁶⁵ Se UNICEF Sverige (2008) s. 207; jfr. CRC/C/SWE/CO/4 p. 71.c.

avtjänar straff enligt LSU ger samma konsekvens i praktiken. Enligt LVU har, som tidigare nämnts, barn under 15 år rätt till offentligt biträde, medan motsvarande bestämmelse inte finns i LSU. Konsekvenserna av lagreglerna blir dock densamma eftersom inget barn under 15 år kan avtjäna straff vid särskilda ungdomshem enligt LSU.¹⁶⁶ För barnen över 15 år vid de särskilda ungdomshemmen blir rätten till offentligt biträde i LSU och LVU alltså densamma. Oavsett hur barn hamnar vid de särskilda ungdomshemmen har de alltså ingen rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter om de är över 15 år.

3.4.2 Eventuell rätt till offentligt biträde i Europakonventionen

Rätten till offentligt biträde i Europakonventionen för barn vid särskilda ungdomshem vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter regleras av artikel 6. Anledningen är att beslut om särskilda befogenheter inskränker barnens civila rättigheter. De omständigheter som avgör om individer ska ha rätt till offentligt biträde enligt Europadomstolens praxis är som skrivits ovan: betydelsen av det som är tvistigt för individen, målets komplexitet, individens förmåga att representera sig själv och om juridiskt biträde är ett krav.

Den första omständigheten som ska tas i beaktande vid prövningen om individer har rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionen är målets betydelse för individen. Rättsfallet där Europadomstolen uttalade denna praxis handlade om föräldrar vars barn blev bortadopterat vid födseln.¹⁶⁷ Att relatera det scenariot till hur viktigt ett överklagande av beslut om särskilda befogenheter är för barnet är inte helt lätt. Ur det enskilda barnets perspektiv kan det å ena sidan anses som att sådana inskränkningar i den personliga friheten som beslut om de särskilda befogenheterna innebär är oerhört viktigt. Å andra sida kan det argumenteras för att besluten om särskilda befogenheter ofta redan är genomförda, och att vikten av en prövning av dessa för individen därför inte skulle vara lika central. Den särskilda omständigheten avseende

¹⁶⁶ Se kap. 2.1.

¹⁶⁷ Se kap. 3.2.

vikten av vad som är tvistigt skulle dock kunna ge rätt till offentligt biträde i enlighet med artikel 6.

Den andra omständigheten gäller målets komplexitet. Det kan konstateras att ett överklagande är relativt lätt att driva utan juridiskt biträde jämfört med det mål som avgjordes i Europadomstolen. I målet som avsåg omständigheten komplexitet skulle vittnen höras och experters utlåtanden tas in.¹⁶⁸ Med anledning därav har barn som överklagar beslut om särskilda befogenheter troligtvis inte rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionens artikel 6 i denna del.

Den tredje omständigheten som kan grunda rätt till offentligt biträde enligt Europadomstolens praxis är individens förmåga att representera sig själv. Avseende barns förmåga att representera sig själva har bland andra Kilkelly framfört att barn generellt inte har samma möjlighet att representera sig själva som vuxna.¹⁶⁹ Barn har dock en lagstadgad möjlighet att föra sin egen talan i och med deras processbehörighet. I ordet förmåga kan och bör dock läggas en praktisk möjlighet att få sin sak prövad. Barns förmåga i praktiken undersöks i uppsatsens nästa kapitel, därför lämnas analysen i denna del till senare.¹⁷⁰

Slutligen avseende de särskilda omständigheterna som kan grunda rätt till offentligt biträde enligt artikel 6 i Europakonventionen kan sägas att juridiskt biträde inte är ett krav vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter.¹⁷¹

Efter prövningen om någon av de särskilda omständigheterna är applicerbara på rätten till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter ska statens rätt att begränsa rätten till juridiskt biträde prövas. Rätten till offentligt biträde vid civila mål är som skrivits ovan inte absolut

¹⁶⁸ Se kap. 3.2.

¹⁶⁹ Se kap. 3.2.

¹⁷⁰ Se kap. 4 och 5.

¹⁷¹ Se kap. 2.4.

och får inskränkas. Inskränkning får bland annat ske om parten har sådan ekonomi att den inhemska statens gräns för rätt till offentligt biträde överskrids, eller om tvisten inte är seriös. Dessa inskränkningar är enligt mig inte tillämpliga vid överklagande om särskilda befogenheter. Eventuella inskränkningar ska vidare säkerställa att parterna har förmåga att representera sig själva, som diskuterats ovan, samt att en av parterna inte får ha en övervägande fördel gentemot den andra parten.¹⁷²

Vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter är barnets motpart antingen institutionschefen, med eventuellt stöd från SiS juridiska avdelning, eller SiS chefsjurist.¹⁷³ Det är alltså vuxna människor med utbildning och tillgång till juridisk rådgivning och en representant för staten som är barnets motpart. Med anledning av ovanstående kan det konstateras att barnet och motparten har olika möjligheter att föra talan vid förvaltningsrätten. Att avgöra om de olika möjligheterna utgör sådan övervägande fördel som ger barnet rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionen är inte helt lätt. Det kan konstateras att det finns en möjlighet att kriteriet är ett sådant som ger barn vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionens artikel 6.

Det finns därmed överhängande argument för att Europakonventionens artikel 6 borde ge barn rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter. Rättspraxis saknas på området och därför är det svårt att säga att barnen har en definitiv rätt enligt Europakonventionen. Det kan dock sägas att barn *eventuellt* har en rätt till offentligt biträde enligt konventionen. Att mycket i Europadomstolens praxis tyder på att barnen har en rätt anser jag borde vara nog för att Sverige skulle tillförsäkra barnen rätten till offentligt biträde, även om det är att gå längre än vad staten är skyldig till enligt Europakonventionen. Frågan diskuteras vidare i den avslutande analysen.¹⁷⁴

¹⁷² Se kap. 3.2.

¹⁷³ Se kap. 2.4.

¹⁷⁴ Se kap 5.

3.4.3 Definitiv rätt till offentligt biträde enligt Barnkonventionen

Rätten till offentligt biträde enligt Barnkonventionen diskuterar inledningsvis förbudet mot diskriminering i artikel 2. Det faktum att samtliga barn som vårdades enligt LVU skulle få rätt till offentligt biträde i förslaget till lagändring, ansåg Barnombudsmannen vara i direkt överensstämmande med Barnkonventionens artikel 2.¹⁷⁵ Den slutliga lagen blev dock inte i enlighet med det utredningsförslag som Barnombudsmannen kommenterade, varför det inte helt kan sägas vilken syn Barnombudsmannen har på den regel som blev den slutliga. Remissyttrandet kan tolkas som att den slutliga regeln, att endast barn upp till 15 år har rätt till offentligt biträde, skulle strida mot Barnkonventionens artikel 2. Jag vill argumentera för att det beror på hur regeln tolkas. Det kan sägas att den nuvarande regeln ger samma konsekvens i praktiken i och med regeln om processbehörighet¹⁷⁶ och att lagen därmed inte strider mot artikel 2. Det kan också argumenteras för att barn över 15 år inte har samma möjlighet att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna som barn under 15 år, just för att de över 15 år inte har tillgång till offentligt biträde. Det juridiska biträdets nödvändighet i praktiken undersöks och diskuteras vidare i efterföljande kapitel samt den avslutande analysen.¹⁷⁷

Nästa artikel i Barnkonventionen som redogörs för avseende barnets rätt till offentligt biträde, är artikel 12. Enligt artikeln ska barnet ha rätt att höras i alla domstolsförfaranden som rör barnet antingen direkt eller genom företrädare. Eftersom artikeln säger att barnet har rätt att höras direkt eller genom företrädare ger artikel 12 inte barnet en definitiv rätt till offentligt biträde. Artikel 12 ger istället barn en möjlighet att få tillgång till offentligt biträde. Det kan således inte konstateras att Barnkonventionens artikel 12 ger barn som överklagar beslut om särskilda befogenheter rätt till offentligt biträde.

¹⁷⁵ Se kap. 3.1.

¹⁷⁶ Se kap. 3.4.1.

¹⁷⁷ Se kap 4 och 5.

Den sista artikeln som diskuteras i avsnittet, och den artikel som konkret reglerar barns rätt till offentligt biträde i Barnkonventionen, är artikel 37. Artikel 37.d. gäller för alla frihetsberövade barn. Barn vid särskilda ungdomshem har konstaterats tillhöra definitionen frihetsberövade barn. Därav ger artikel 37 i Barnkonventionen en definitiv rätt till offentligt biträde för barn som överklagar beslut om särskilda befogenheter.

4 Juridiskt biträde i praktiken

4.1 Inledning

Efter att ha besvarat arbetets första frågeställning i avsnitten ovan, ska jag i följande kapitel besvara uppsatsens andra frågeställning; *om tillgången till juridiskt biträde har någon påvisbar effekt i praktiken för barns överklagande av beslut om särskilda befogenheter?* Nu går uppsatsen således ifrån att ha undersökt gällande rätt och teorin, till att undersöka praktiken. För att undersöka praktiken har en empirisk undersökning gjorts. Underlaget för undersökningen är domar som prövar överklaganden av särskilda befogenheter för barn som befinner sig vid särskilda ungdomshem på grund av LVU och LSU. I denna del bör det också påminnas om skillnaden mellan begreppen offentligt biträde och juridiskt biträde.¹⁷⁸ Detta avsnitt ska undersöka det juridiska bitrådets påvisbara effekt i praktiken i enlighet med uppsatsens andra frågeställning. Anledningen är att den empiriska undersökningen syftar till att undersöka den juridiska kompetensens påverkan. Biträdenas processrättsliga roll är dock av intresse för undersökningen, därför framkommer de nedan. Avsnittet kommer avslutas med en delanalys.

4.1.1 Metod och urval

För att hitta de domar som utgjorde underlaget för den empiriska undersökningen använde jag mig av databasen Karnov. Den metod jag använde för att hitta domar som rörde just överklaganden av särskilda befogenheter var filter och sökord. I sökningen efter rättsfall inom både LVU och LSU användes filtret ”förvaltningsrätter”. Tillsammans med filtret användes olika sökord som gav en mängd träffar. Sökordet ”statens institutionsstyrelse” gav 327 träffar, sökordet ”särskilda befogenheter” gav 637 träffar, sökordet ”sluten ungdomsvård” gav 333 träffar, sökordet ”LSU” gav 85 träffar och sökordet ”LVU” gav 15 803 träffar. Ytterligare sökord

¹⁷⁸ Se kap. 1.7.

användes i ett försök att hitta fler överklaganden genom LSU, men de gav inte fler rättsfall till urvalet och därför presenteras inte de orden närmare.

För att göra undersökningens resultat relevant för uppsatsen, samt för att kunna granska ett hanterbart antal domar, gjordes avgränsningar som sedan resulterade i ett urval om totalt 46 domar. Av de 46 domarna var 39 stycken överklaganden av barn som vårdades genom LVU och sju stycken var överklaganden av barn som avtjänade straff enligt LSU. För att på ett enkelt sätt hålla isär domarna har de numrerats efter datum för dom. Samtliga rättsfall och fullständiga hänvisningar finns i bilaga A.¹⁷⁹

Den första avgränsningen som gjordes genomsyrar också resten av uppsatsen, att endast domar som rörde barn, alltså individer under 18 år togs med i urvalet. Denna avgränsning gäller för både domarna avseende överklaganden genom LVU och för överklaganden genom LSU. Den andra avgränsningen som gjordes gällde bara för domar där överklagandet grundas i LVU. Avgränsningen innebar att endast domar som meddelats från och med 1 oktober 2018 till början av april 2019 togs med i urvalet.¹⁸⁰ Tidsperioden som avgränsades bestämdes av den nya lagändringen i LVU som trädde i kraft den 1 oktober 2018. Lagändringen innebar bland annat, som nämnts tidigare, att barn under 15 år fick rätt till juridiskt biträde vid överklagande av särskilda befogenheter enligt LVU. Lagändringen gjorde att jag i den empiriska undersökningen kunde jämföra överklaganden som biträts av jurister mot överklaganden som gjorts av barnen själva. Avgränsningen i tid omfattade inte LSU.

4.1.2 Frågeställningar

De 46 domarna som blev resultatet av metoden och urvalet granskades sedan utifrån följande frågor.

Förekomsten av juridiskt biträde:

1. Hur många har haft juridiskt biträde?

¹⁷⁹ Se bilaga A.

¹⁸⁰ Jag vill understryka att det finns en viss tröghet i systemet vid införande av nya och ändring av lagar.

2. Vad har det juridiska biträdet haft för processrättslig roll?
3. Hur många har ansökt om offentligt biträde men fått avslag?

Nödvändigheten av juridiskt biträde:

1. Har barnen yrkat eller invänt något som inte kan prövas?
2. Hur utförliga är de grunder som åberopas?
3. Framkommer det någon typ av oroande omständigheter i domarna?

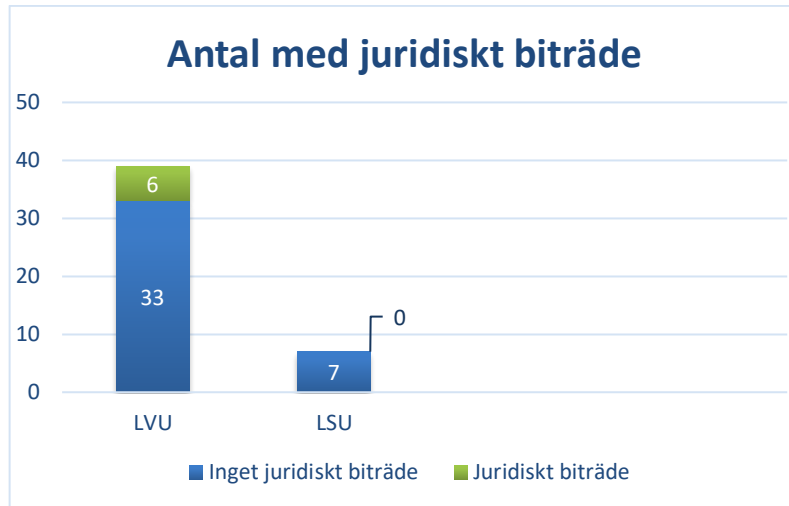
Frågorna har delats in under två avsnitt: förekomsten av juridiskt biträde och nödvändigheten av juridiskt biträde. Frågorna under första avsnittet har kortare svar, och frågorna under det andra avsnittet har mer analyserande svar. Svaren presenteras därför inte på samma sätt i de två avsnitten. Närmare om frågorna och hur svaren presenteras följer under varje avsnitt och delfråga. Kapitlet avslutas med en delanalys.

4.2 Förekomsten av juridiskt biträde

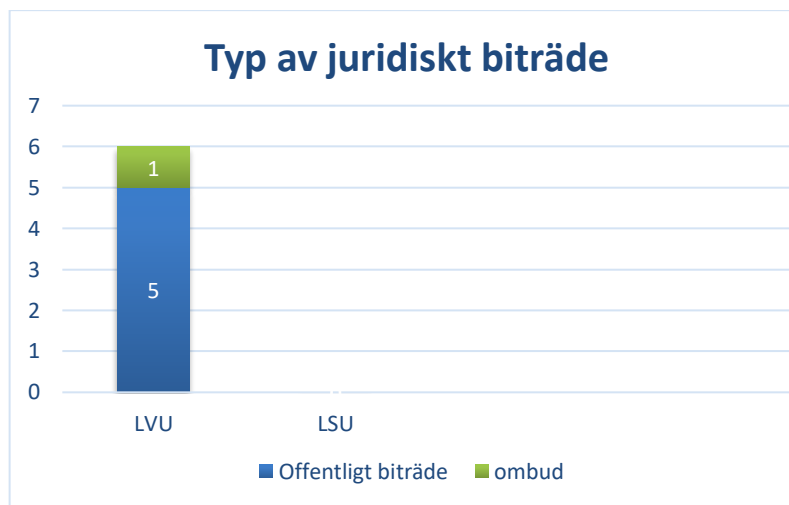
Den empiriska undersökningens första avsnitt ska, precis som rubriken avslöjar, undersöka förekomsten av juridiskt biträde i de totalt 46 domarna. I undersökningen är ett juridiskt biträde en representant med juridisk kompetens, exempelvis offentligt biträde och ombud. Befattningen ställföreträdare utan juridisk kompetens räknas således inte som juridiskt biträde. Svaren på de olika frågorna är relativt korta, och kommer därför presenteras i samma kapitel.

De frågor som ska besvaras i detta avsnitt är:

1. Hur många har haft juridiskt biträde?
2. Vad har det juridiska biträdet haft för processrättslig roll?
3. Hur många har ansökt om offentligt biträde men fått avslag?

Svaret på den empiriska undersökningens första fråga; *hur många som hade juridiskt biträde*, är att av de 39 fall som granskats inom ramen för LVU hade sex stycken någon form av juridiskt biträde.¹⁸¹ Av de sju fall som granskats inom ramen för LSU hade inget någon form av juridiskt biträde.

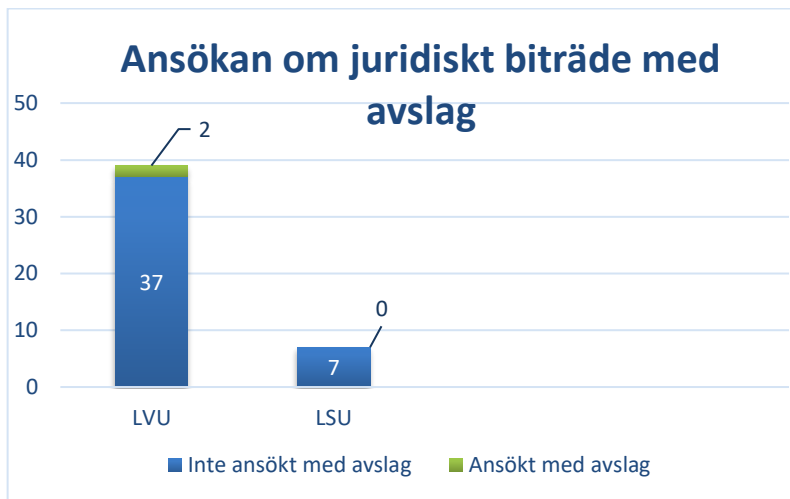
Svaret på den andra frågan i den juridiska undersökningen; *vilken processrättslig roll det juridiska biträdet haft*, var att av de sex barn som hade juridiskt biträde enligt första frågan i undersökningen, var fem överklagande av barn under 15 år. Deras juridiska biträden var därför offentliga biträden enligt den nya regeln i LVU.¹⁸² Det sjätte barnet som hade juridiskt biträde företrädde av ett ombud.¹⁸³ Eftersom undersökningens första fråga visade att

¹⁸¹ Se mål nr 2, 4, 11, 21, 25 och 31.

¹⁸² Se mål nr 4, 11, 21, 25 och 31.

¹⁸³ Se mål nr 2.

inget barn som överklagade särskilda befogenheter enligt LSU hade juridiskt biträde, fanns det inget att undersöka i denna del.

Den empiriska undersökningen visade att svaret på avsnittets sista fråga; *hur många barn som ansökt om juridiskt biträde men fått avslag*, var två barn som överklagat genom LVU.¹⁸⁴ Av de två barnen, agerade den enas juridiska biträde istället som ombud,¹⁸⁵ och den andra hade inget juridiskt biträde, men en ställföreträdare.¹⁸⁶ Av de domar som granskades för LSU hade inget barn ansökt om juridiskt biträde.

4.3 Nödvändigheten av juridiskt biträde

Efter att ha besvarat den empiriska undersökningens frågor under första avsnittet, ska denna del besvara undersökningens frågor under andra avsnittet. Som sagts tidigare är denna del av undersökningen till större del analyserande, därför kommer de olika delfrågorna delas upp i olika kapitel. Genomgående i kapitlen kommer resultaten från domarna avseende LVU presenteras först, och sedan domarna avseende LSU.

De frågor som ska besvaras i avsnittet är:

1. Har barnen yrkat eller invänt något som inte kan prövas?
2. Hur utförliga är de grunder som åberopas?

¹⁸⁴ Se mål nr 15 och 2.

¹⁸⁵ Se mål nr 2.

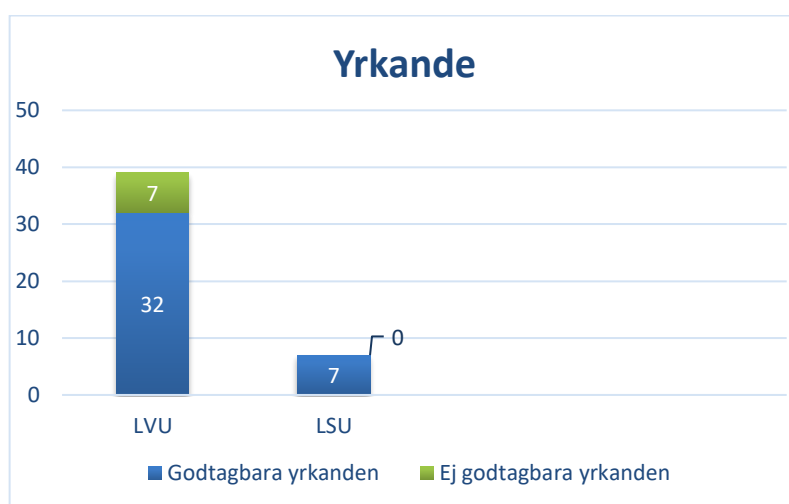
¹⁸⁶ Se mål nr 15.

3. Framkommer det någon typ av oroande omständigheter i domarna?

Under varje fråga kommer också antal domar med juridiskt biträde presenteras. Anledningen är för att kunna dra slutsatser kring vilken inverkan juridiskt biträde har.

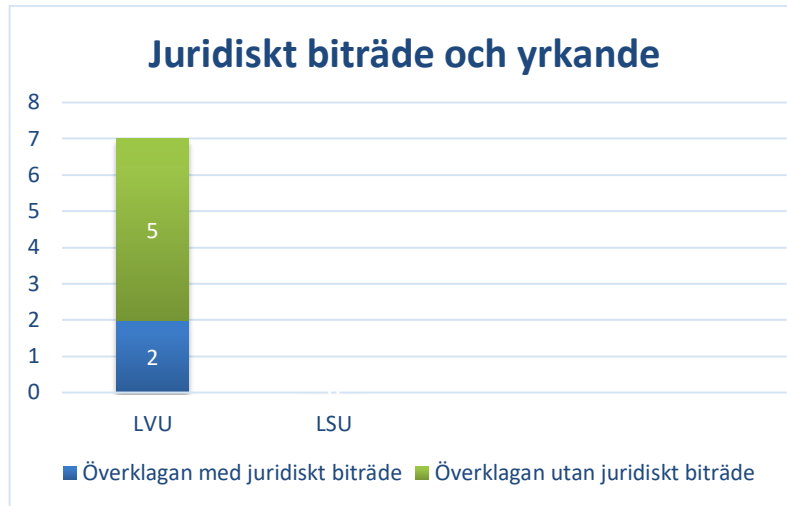
4.3.1 Yrkandet i överklagandet

Den första frågan under avsnitt två, *om barnen har yrkat eller invänt något som inte kan tas upp i prövningen*, ska besvaras under detta avsnitt. Om barnet har yrkat något som domstolen har avvisat eller på annat sätt kommenterat att de inte kan pröva, har barnet yrkat något som inte kan tas upp i prövningen. Det kallar jag för *ej godtagbara yrkanden*. Övriga yrkanden kallar jag *godtagbara yrkanden*.

Av de 39 rättsfall rörande LVU som har granskats förekommer det i sju¹⁸⁷ fall *ej godtagbara yrkanden*. Dessa sju barn har alltså yrkat eller uttryckt vilja för något annat än det som är möjligt att pröva vid överklagande. Ingen av de sju domar rörande LSU som granskats innehöll *ej godtagbara yrkanden*.

¹⁸⁷ Se mål nr 11, 13, 16, 21, 22, 36 och 34.

Av fallen med *ej godtagbara yrkanden* enligt ovan, hade två juridiskt biträde.¹⁸⁸ De två fallen rörde dock samma flicka och samma offentliga biträde vid två olika överklagandetillfällen.¹⁸⁹ För att kunna gå djupare in i analysen av om juridiskt biträde är nödvändigt avseende överklagandens yrkandedel, presenteras sammanfattningar av samtliga sju domar som ansågs ha *ej godtagbara yrkanden* enligt avsnittets fråga nedan.

Mål nr 11

Denna dom var den ena av två där det *ej godtagbara* yrkandet biträdades av ett offentligt biträde. Den andra domen är som sagt med samma flicka och samma offentliga biträde.¹⁹⁰ Det som överklagades var tre beslut om placering i avskildhet och tre beslut om placering i enskildhet. Den invändning som framkom i överklagande som förvaltningsrätten inte kunde pröva var att flickan ville fortsätta sin vård på det HVB-hem hon tidigare varit placerad vid.

Mål nr 13

En 17-årig pojke överklagade SiS beslut om vård vid låsbar enhet. Pojken framförde att han inte borde vara placerad vid låst enhet utan istället kunde vara placerad i sitt hem. Förvaltningsrätten angav i domen att de inte kunde pröva om vården istället kunde genomföras i hans hem.

¹⁸⁸ Se mål nr 11 och 21.

¹⁸⁹ Se mål nr 11 och 21.

¹⁹⁰ Se också mål nr 21.

Mål nr 16

En 16 årig pojke överklagade tre beslut om SiS särskilda befogenheter. Ett beslut om kroppsvisitation, ett beslut om yttlig kroppsbesiktning och ett beslut om rumsvisitation. I överklagande angavs bland annat som grund att beslutet om vård i enskildhet togs för att han skulle känna sig nedvärderad samt att personalen sa till honom att han inte hade någon talan när han var placerad i enskildhet. Förvaltningsrätten klargjorde att de inte kunde pröva frågan om vård i enskildhet eftersom det beslutet inte var överklagat.

Mål nr 21

Överklagande som prövades i denna dom gjordes av samma flicka och offentliga biträde som i ovanstående mål nr 11. I detta mål överklagade flickan, med hjälp av sitt offentliga biträde ett beslut om vård på låsbar enhet. En av invändningarna som det offentliga biträdet gjorde mot beslutet var att flickan istället ville bli placerad på det HVB-hem hon tidigare vårdats vid. Förvaltningsrätten klargjorde att frågan om hon skulle placeras vid HVB-hemmet inte kunde prövas.

Mål nr 22

En 17 årig pojke överklagade SiS beslut att placera honom på låsbar enhet. 17 åringen yrkade att han istället för att vara placerad på den låsbara enheten borde vara placerad hos sina föräldrar. Domstolen påpekade att invändningen om att han ville placeras hos sina föräldrar inte kunde prövas inom ramen för det överklagade beslutet.

Mål nr 34

En 16-årig pojke överklagade SiS beslut om fortsatt vård vid låsbar enhet. Pojken anförde att han hade gjort en positiv förändring och inte behövde vara inlåst. Han anförde också att han kunde få vård och hjälp av sin familj. Enligt förvaltningsdomstolen framgick det inte från utredningen vilka omständigheter som legat till grund för beslutet om fortsatt vård vid låsbar enhet. Det krävdes särskilda behandlingsskäl för att han skulle fortsätta vårdas på den låsta enheten efter de fyra månaderna. Förvaltningsrätten

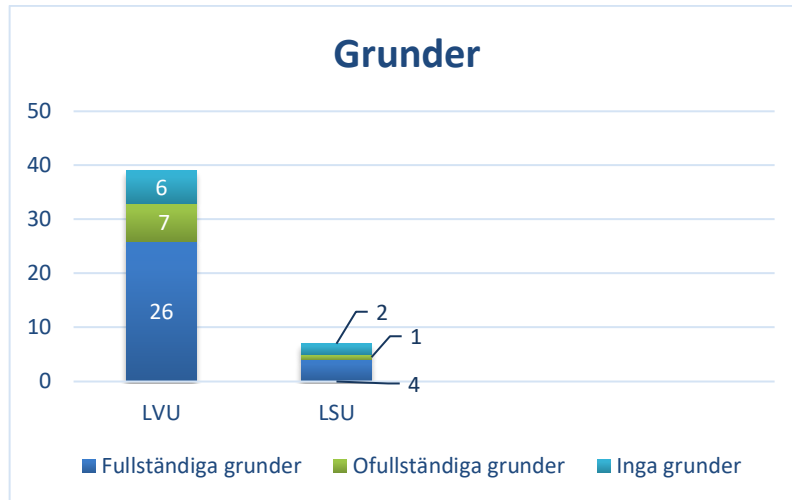
bedömde att det inte fanns förutsättningar för fortsatt vård vid låsbar enhet. Överklaganden bifölls och det överklagade beslutet upphävdes.

Mål nr 36

En 15-årig flicka överklagade beslut om placering i avskildhet. Enligt henne tog personalen tag i henne och förde henne till rummet utan att hänvisa henne dit. Hon angav att det gjorde ont när de höll fast henne och hon sparkade därför för att komma loss. Efter händelsen fick hon blånader, röda märken och svullnad i ansiktet. Förvaltningsrätten skrev i domen att eventuella brister i personalens hantering av avskiljningen föll utanför prövningen och därför lämnades invändningen utan vidare åtgärd.

4.3.2 Grunderna till överklagandet

Den andra frågan, *vilka grunder som har åberopats för yrkandet*, ska besvaras i detta avsnitt. För att besvara frågan har de grunder som framkommer i domarna sorterats i tre kategorier: *Inga grunder*, *ofullständiga grunder* och *fullständiga grunder*. *Inga grunder* är de fall där det endast har angetts att barnet överklagar beslutet. För det fall något mer har angetts har det ansetts vara en grund. I denna del har således en vid tolkning av begreppet grund använts. *Ofullständiga grunder* är grunder som uttrycks genom en eller två meningar. *Fullständiga grunder* är grunder som uttrycks genom mer än två meningar. Jag har således inte bedömt innehållet i det som ges som skäl för överklagandet utan endast sett till grundernas utförlighet.

Av de 39 rättsfall inom LVU som granskats hade sex rättsfall inga grunder.¹⁹¹ Av de 32 rättsfall som enligt undersökningen hade grunder för överklagandet, klassades sju grunder som ofullständiga.¹⁹² Av de sju rättsfall som granskats vid undersökningen av domar genom LSU hade två inga grunder.¹⁹³ Av de fem rättsfall som hade grunder hade ett ofullständiga grunder.¹⁹⁴ Samtliga av de sex rättsfall med juridiskt biträde hade fullständiga grunder.¹⁹⁵ Som tidigare nämnts hade ingen av barnen som överklagade via LSU juridiskt biträde.¹⁹⁶

4.3.3 Oroande omständigheter i överklagandet

Den tredje och sista frågan i den empiriska undersökningen, *om det framkommer någon typ av oroande omständighet i domarna*, ska besvaras i detta avsnitt. Först vill jag klargöra att begreppet *oroande omständighet* är om barnet gjort en invändning om att beslut tagits på olagliga grunder, att det förekommit att barnen inte fått hjälp att överklaga, eller att det på annat sätt framkommit omständigheter som är oroande. Jag vill påpeka att bedömningen är svår att göra på ett fullständigt objektivt sätt. För att öka transparensen kommer jag därför presentera en sammanfattning av samtliga rättsfall som jag anser uppfyller kriterierna.

¹⁹¹ Se mål nr 8, 9, 12, 15, 24 och 27.

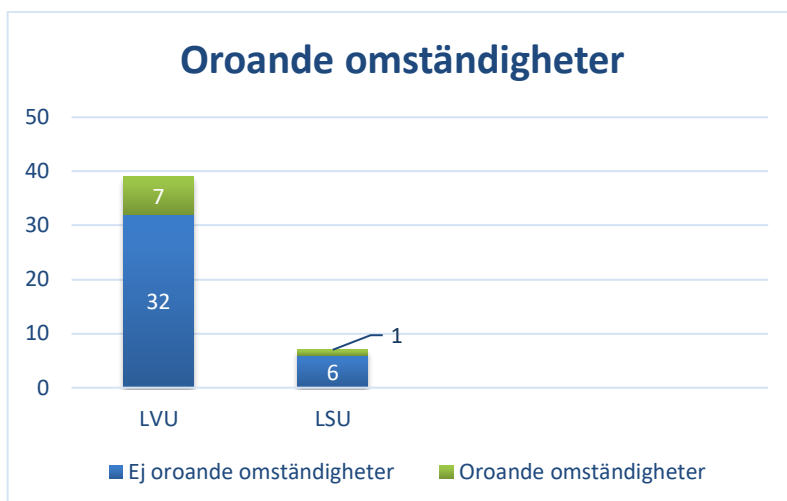
¹⁹² Se mål nr 1, 7, 18, 19, 26, 28 och 30.

¹⁹³ Se mål nr 45 och 46.

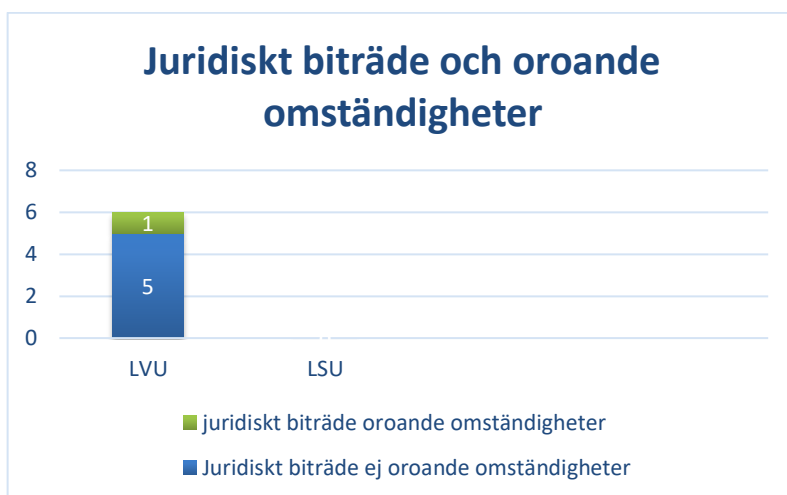
¹⁹⁴ Se mål nr 41.

¹⁹⁵ Se kap. 6.2.

¹⁹⁶ Se kap. 6.2.

Av de 39 rättsfall som granskats inom ramen för LVU innehåller sju av domarna någon oroande omständighet.¹⁹⁷ Av de sju rättsfall som har granskats inom ramen för undersökningen av LSU har ett rättsfall innehållit oroande omständigheter.¹⁹⁸

Av de sju överklaganden av beslut om särskilda omständigheter som var biträdda av juridiska biträden enligt LVU innehöll ett av fallen¹⁹⁹ oroande omständigheter. Inget överklagande enligt LSU gjordes med hjälp av juridiskt biträde.²⁰⁰

¹⁹⁷ Se mål nr 2, 16, 20, 30, 36, 38 och 39.

¹⁹⁸ Se mål nr 44.

¹⁹⁹ Se mål nr 2.

²⁰⁰ Se kap. 4.2.

Nedan redogörs för samtliga åtta rättsfall med någon typ av oroande omständighet. Några av rättsfallen har tagits upp i andra delar av undersökningen, med fokus på andra delar i domen. Därför kommer rättsfallet också sammanfattas i denna del, med hänvisning till var rättsfallet tidigare sammanfattats.

Mål nr 2

En 15-årig flicka överklagade ett beslut om vård i enskildhet. Flickans ombud anförde att flickan upplevt att hon isolerats efter placeringen i enskildhet. Flickan hade försökt uppmärksamma socialtjänsten på att hon ville överklaga beslutet, men inte fått kontakt och inte fått hjälp. Då tog hon istället kontakt med det biträde som tidigare var förordnat för henne. Flickans ombud ansökte innan överklagandet om att bli förordnad som offentligt biträde, men fick avslag. Det juridiska biträdet agerade då istället som ombud vid prövningen.

Mål nr 16 (se sammanfattning kap. 6.3.1.)

En 16 årig pojke överklagade tre beslut om SiS särskilda befogenheter. Ett beslut om kroppsvisitation, ett beslut om ytlig kroppsbesiktning och ett beslut om rumsvisitation. Pojken uppgav att han efter den ytliga kroppsbesiktningen fick ha kläder som inte var hans egna och att beslutet om vård i enskildhet togs för att han skulle känna sig nedvärderad. Pojken angav också att personalen sa till honom att han inte hade någon talan.

Mål nr 20

En 16-årig flicka överklagade SiS beslut om kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning och urinprov. Flickan angav att hon inte fick veta varför besluten togs. Hon uppgav också att personalen sa till henne att de gör så på alla. Domstolen skrev att det saknas uppgifter i målet om att SiS genomfört åtgärder rutinmässigt och utan grund.

Mål nr 30

En 16-årig pojke överklagade SiS beslut om fortsatt vård i enskildhet. Vid omprövningen av beslutet om placering i enskildhet framgick det att pojken

fungerat väl i vårdformen och klarat vistelsen på ett bra sätt. Pojken anförde att han hade fått falsk information från föreståndaren på boendet. Föreståndaren hade sagt att han skulle få vård i enskildhet tills han ”var på banan” igen, något som pojken upplevde att han var.

Mål nr 36 (se sammanfattning kap. 6.3.1.)

En 15-årig flicka överklagade beslut om placering i avskildhet. Enligt flickan tog personalen tag i henne och förde henne till rummet utan att hänvisa henne dit. Hon angav att det gjorde ont när de höll fast henne och hon sparkade därför för att komma loss. Efter händelsen fick hon blånader, röda märken och svullnad i ansiktet. Förvaltningsrätten upplyste i domen om att eventuella brister i personalens hantering av avskiljningen föll utanför prövningen.

Mål nr 38

En 15-årig pojke överklagade SiS beslut om vård i avskildhet. Avskildheten bestod i ett beslut om nedläggning. Enligt pojken var nedläggning onödigt och berodde på att han svor mot personalen. Enligt förvaltningsrätten var nedläggningen nödvändig eftersom personalen försökte använda mindre ingripande åtgärder utan resultat.

Mål nr 39

En 15-årig pojke överklagade SiS beslut om vård i enskildhet. Beslutet togs enligt SiS efter att pojken varit hotfull och för att han inte lugnat sig efter samtal med personal. Enligt pojken blev han lugn efter samtal med personalen och enligt honom var vård i enskildhet därför inte nödvändig.

Mål nr 44 (LSU)

En 17-årig pojke överklagade SiS beslut om ytlig kroppsbesiktning. Som skäl angavs att det under dagen påträffades otillåten egendom på avdelningen, och därför misstänktes pojken ha otillåten egendom på sig. Enligt pojken hade den biträdande avdelningsföreståndaren sagt till honom att ytlig kroppsbesiktning görs en gång i månaden. Beslutet om ytlig kroppsbesiktning hade han fått först dagen efter.

4.4 Delanalys

I följande avsnitt ska uppsatsens andra fråga; *om tillgången till juridiskt biträde har någon påvisbar effekt i praktiken*, analyseras och besvaras. Kapitel 4 är således grunden för denna analys. Först analyseras förekomsten av juridiskt biträde i kapitlet *Nya LVU efterföljs*, därefter yrkandena och grunderna i överklaganden i avsnitten *Juridiskt biträde inte nödvändigt för godtagbara yrkanden* och *Juridiskt biträde ger fullständiga grunder*. Sist analyseras de oroande omständigheterna som framkommit i undersökningen i *Juridiskt biträde kan minimera oroande omständigheter*.

4.4.1 Nya LVU efterföljs

Denna del av analysen ska diskutera undersökningens första avsnitt, förekomsten av juridiskt biträde. Avsnittet visade inledningsvis att samtliga av överklaganden som gjorts av barn under 15 år biträtts av offentligt biträde. Undersökningen har alltså visat att lagändringen i LVU som ger varje barn rätt till offentligt biträde när de är under 15 år vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter fått genomslag i rättsväsendet. Undersökningen visade också att i princip samtliga juridiska biträden var i rollen som offentligt biträde, endast ett juridiskt biträde agerade som ombud. Ytterligare bevis för att lagregeln implementerats är att de två barn som var över 15 år och överklagade fick avslag på sina ansökningar om offentligt biträde. Undersökningen visar slutligen att lagregleringen i LSU, som inte ger barn rätt till offentligt biträde, avspeglas i praktiken eftersom det i inget av de undersökta målen funnits juridiskt biträde.

4.4.2 Juridiskt biträde inte nödvändigt för godtagbara yrkanden

Denna del av analysen ska diskutera den första frågan i undersökningens andra del som behandlar överklagandens grunder. Inledningsvis kan det fastställas att det förekommer ofullständiga yrkanden vid överklagande enligt LVU, men inte vid överklagande enligt LSU. Hur det kommer sig är svårt att säga, men det kan bero på att underlaget för undersökningen är betydligt

större vad gäller LVU än LSU. Vissa invändningar i domarna som grundas i LVU, som att barnen ska vårdas på HVB-hem eller hos sina föräldrar är inte särskilt uppseendeväckande utan kan ses som en naturlig invändning vid överklagande av placeringen.

Ett rättsfall innehåller en annan typ av invändning, mål nr 16. I det fallet överklagade barnet beslut om kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning och rumsvisitation. I grunderna för beslutet framkom dock att han även hade invändningar mot det beslut om vård i enskildhet som SiS tagit i samband med de beslut han faktiskt överklagat. Det som enligt mig är alarmerande i detta fall är att pojkens intention uppenbarligen var att överklaga även beslutet om vård i enskildhet. Vad som föranledde att han inte överklagade beslutet om placering i enskildhet är inte visat. Jag vill dock argumentera för att detta är ett typiskt exempel på när ett juridiskt biträde hade kunnat göra påvisbar skillnad för barnets möjlighet att överklaga SiS beslut om särskilda befogenheter i praktiken.

4.4.3 Juridiskt biträde ger fullständiga grunder

Denna del av analysen ska diskutera undersökningens näst sista fråga; *hur utförliga de grunder är som åberopas*. Frågan kring överklagandens grunder har visat att det finns ett samband mellan ett juridiskt biträde och fullständiga grunder till yrkandet. Samtliga överklaganden som gjordes med hjälp av juridiskt biträde innehöll *fullständiga grunder*. Frågan visade också att andelen ofullständiga grunder och inga grunder var relativt hög för både överklaganden enligt LVU och LSU. Vid LVU innehöll 13 av 39 domar *inga* eller *ofullständiga grunder*. Vid LSU innehöll tre av sju domar *inga* eller *ofullständiga grunder*.

4.4.4 Juridiskt biträde kan minimera oroande omständigheter

Denna del av analysen ska diskutera undersökningens sista fråga; *om det framkommer någon typ av oroande omständigheter i domarna*. Först vill jag klargöra att jag i denna analys inte kommer kommentera samtliga åtta rättsfall

som innehöll oroande omständigheter, utan jag har valt ut de fem som jag anser har tydligast koppling till nödvändigheten av juridiskt biträde. Dessa är mål nr 2, 22, 44, 38 och 36.

Inledningsvis kan det konstateras att endast ett av de åtta fall som innehöll oroande omständigheter var biträdd av juridiskt biträde.²⁰¹ Och i det fallet var faktumet att barnet inte hade fått hjälp med överklagandet, utan känt sig tvungen att vända sig till det juridiska biträdet, den oroande omständigheten. Det målet, mål nr 2, klargör det juridiska biträdets nödvändighet för ett överklagande. I det enskilda fallet var det juridiska biträdet uppenbarligen det medel flickan behövde för att använda möjligheten att överklaga SiS beslut.

De mål som innehöll oroande omständigheter kopplade till lagbrott, var bland annat mål nr 20 och mål nr 44. I båda dessa fall uppgav barnen att personal ska ha sagt att tvångsmedlen användes regelmässigt. En regelmässig användning av tvångsmedel är otillåtet enligt både bestämmelserna i LVU och LSU.²⁰² Ett annat mål som innehöll en oroande omständighet som är kopplad till lagbrott är mål nr 38. I målet hävdade pojken att nedläggningen skedde på grund av att han svor mot personalen. Situationen, och som pojken verkar ha uppfattat den, skulle kunna tolkas som att tvångsmedlet användes som bestraffning. Att använda beslut om placering i avskildhet som bestraffning strider mot bestämmelserna i LVU och LSU.²⁰³ Det sista målet som jag vill kommentera i denna delanalys är mål nr 36. I detta mål uppgav flickan att hon fick skador efter nedläggningen. Förvaltningsrättens svar var att personalens hantering inte kunde prövas. Det är enligt mig en konstig invändning från förvaltningsrätten, eftersom proportionalitetsprincipen tydligt säger att skaderiskerna ska beaktas vid användande av tvångsåtgärder.²⁰⁴

²⁰¹ Se kap. 4.3.3.

²⁰² Se kap. 2.3.

²⁰³ Se kap. 2.3.2.2.

²⁰⁴ Se kap. 2.3.

5 Avslutande analys

I följande avslutande analys avser jag besvara uppsatsens syfte, om juridiskt biträde är nödvändigt för barns möjligheter att överklaga beslut om särskilda befogenheter vid SiS särskilda ungdomshem. Innan analysen går in på denna diskussion ska dock frågan avseende barns förmåga att representera sig själva i praktiken i enighet med Europakonventionens artikel 6 och barns lika möjlighet i praktiken vid överklagande enligt Barnkonventionens artikel 2 analyseras. Frågorna ska prövas mot den empiriska undersökningens resultat avseende det juridiska bitrådets påverkan på yrkanden, grunder och oroande omständigheter.

Avseende barns förmåga att representera sig själva i praktiken enligt Europakonventionens artikel 6 ska först förmågan avseende yrkande prövas. Den empiriska undersökningen visade att barn till stor del har förmåga att föra sin egen talan avseende yrkande. Av de totalt 46 domar som granskades innehöll sju *ej godtagbara yrkanden*. Självklart är det viktigt att samtliga yrkanden är godtagbara, men vid en närmare studie kring vilken typ av yrkanden som avvisades av domstolen var den överhängande delen uttryckta viljor för att vårdas hemma eller i andra mer öppna vårdformer. I dessa fall var ingen skada skedd. En viss skada fanns dock i fallet där det framkom att barnet också hade en vilja att överklaga ett beslut om vård i enskildhet.²⁰⁵ Även om det faktum att detta beslut inte överklagades på grund av ett uteblivet yrkande är det dock endast ett av de totalt 46 rättsfall. I det enskilda fallet hade det uteblivna yrkandet troligen kunnat undvikas med hjälp av juridiskt biträde. Det kan ändå generellt konstateras att barn har förmåga att föra sin egen talan vad gäller yrkandet i överklagandet. Att inte tillerkänna barnen offentligt biträde är därför också i enlighet med artikel 6 i Europakonventionen.

²⁰⁵ Se mål nr 16.

Barns förmåga att representera sig själva i praktiken enligt Europakonventionens artikel 6, ska också prövas mot undersökningens resultat avseende grunder. Den empiriska undersökningens resultat var tydligt när det kom till överklagandens grunder. Samtliga av de överklaganden som var biträdda av juridiskt biträde hade *fullständiga grunder*. Andelen *ofullständiga-* och *inga grunder* var annars relativt hög för både överklaganden enligt LVU och LSU.²⁰⁶ Avseende överklagandens grunder kan det således konstateras att barnen till överhängande del inte har förmågan att representera sig själva. Denna del av undersökningen kan således tyda på att barn ska ha rätt till juridiskt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter i enlighet med Europakonventionens artikel 6.

Den sista delen av undersökningens resultat som ska prövas mot barns förmåga att representera sig själva i enlighet med Europakonventionens artikel 6 är överklagandens oroande omständigheter. Det kan först sägas att ingen av de åtta domarna som innehöll oroande omständigheter (som inte hade med möjligheten att överklaga att göra)²⁰⁷ var biträdd av juridiskt biträde. I denna del kan således en slutsats dras om att juridiskt biträde kan minska andelen oroande omständigheter. Avseende artikel 6 och barnets förmåga att föra sin egen talan i denna del kan det således sägas att tillgången till juridiskt biträde skulle öka barnens möjlighet att göra sin röst hörd vid överklagande av särskilda befogenheter, och att barnen därför borde ha rätt till offentligt biträde enligt Europakonventionen också i denna del.

Med bakgrund i ovanstående analys kan liknande slutsatser dras avseende barns lika möjlighet att överklaga beslut om särskilda befogenheter oavsett om de har juridiskt biträde eller inte i enlighet med Barnkonventionens artikel 2. Både vid överklagandens grunder, och de oroande omständigheterna kan det konstateras att barnen utan juridiskt biträde inte lyckats få fram vad de ville på samma sätt som barnen som biträdd av juridiska biträden. Således bör barn som överklagar beslut om särskilda befogenheter inte bara ha rätt till

²⁰⁶ Se kap. 4.3.2.

²⁰⁷ Se kap. 4.3.3; jfr. mål nr 2.

juridiskt biträde enligt artikel 37 i Barnkonventionen, utan också enligt konventionens artikel 2.

För att tillförsäkra barn den rätt de bör ha enligt Europakonventionen, och definitivt har i Barnkonventionen måste rätten till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter gälla för samtliga barn vid de särskilda ungdomshemmen. En sådan lagändring skulle öka rättssäkerheten för barn som tvångsvårdas och är i enlighet med införandet av Barnkonventionen som svensk lag år 2020.

Barn som befinner sig vid de särskilda ungdomshemmen, exempelvis de två pojkarna i Gica-fallet som nämndes i inledningen, har en lagstadgad möjlighet att överklaga de beslut om särskilda befogenheter som de med stor sannolikhet kommer eller har utsatts för under tiden vid hemmen. Det är dock bara den ena, pojken under 15 år, som har rätt till offentligt biträde och därmed det medel som den empiriska undersökningen visade krävs för att göra sin röst hörd på ett rättssäkert sätt. För att båda pojkarna i Gica-fallet ska ha möjlighet att överklaga beslut om särskilda befogenheter vid särskilda ungdomshem är offentligt biträde således en nödvändighet.

Bilaga A

Nr	Rättsfallslista LVU
1	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2019-04-02 i mål 5940-19
2	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2019-03-29 i mål 3562-19
3	Förvaltningsrätten i Falun, dom 2019-03-19 i mål 1086-19
4	Förvaltningsrätten i Linköping, dom 2019-03-14 i mål 1595-19
5	Förvaltningsrätten i Härnösand, dom 2019-03-13 i mål 1182-19
6	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2019-03-01 i mål 2381-19
7	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2019-02-27 i mål 2196-19
8	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2019-02-20 i mål 2604-19
9	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2019-02-13 i mål 680-19 E
10	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2019-02-11 i mål 478-19
11	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2019-02-11 i mål 506-19
12	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2019-02-05 i mål 1482-19
13	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2019-02-04 i mål 397-19
14	Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2019-02-04 i mål 626-19
15	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2019-01-31 i mål 1199-19
16	Förvaltningsrätten i Växjö, dom 2019-01-31 i mål 454-19
17	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2019-02-28 i mål 7461-18
18	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2019-01-25 i mål 607-19
19	Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2019-01-24 i mål 714-19
20	Förvaltningsrätten i Linköping, dom 2019-01-23 i mål 9369-18
21	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2019-01-18 i mål 124-19
22	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2019-01-15 i mål 126-19
23	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2019-01-11 i mål 37-19
24	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2019-01-04 i mål 28010-18
25	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2019-01-02 i mål 28303-18
26	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2018-12-21 i mål 28375-18
27	Förvaltningsrätten i Härnösand, dom 2018-12-19 i mål 5875-18
28	Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2018-12-18 i mål 14638-18
29	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2018-12-06 i mål 5975-18
30	Förvaltningsrätten i Jönköping, dom 2018-11-29 i mål 5722-18
31	Förvaltningsrätten i Falun, dom 2018-11-28 i mål 4830-18
32	Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2018-11-26 i mål 12835-18
33	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2018-11-15 i mål 5839-18
34	Förvaltningsrätten i Karlstad, dom 2018-11-13 i mål 5346-18
35	Förvaltningsrätten i Jönköping, dom 2018-11-02 i mål 5437-18
36	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2018-10-29 i mål 24031-18
37	Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2018-10-24 i mål 11014-18
38	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2018-10-18 i mål 5810-18
39	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2018-10-18 i mål 5811-18

Nr	Rättsfallslista LSU
40	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2019-03-22 i mål 1782-19 E
41	Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2019-01-18 i mål 649-19

42	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2018-12-19 i mål 13842-18
43	Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2018-01-23 i mål 29313-17
44	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2017-11-02 i mål 4876-17
45	Förvaltningsrätten i Uppsala, dom 2017-05-12 i mål 1618-17
46	Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2014-02-18 i mål 1792-14

Käll- och litteraturförteckning

OFFENTLIGT TRYCK

Utredningsbetänkanden

SOU 2015:71 Barns och ungas rätt vid tvångsvård: Förslag till ny LVU.

SOU 2011:9 Barnen som samhället svek: åtgärder med ledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården.

SOU 2009:99 Vanvård inom social barnavård under 1900-talet.

SOU 2008:111 Barn som misstänks för brott.

SÖ 1990:20 FN:s konvention om barnets rättigheter.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 2017/18:169 Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem.

Dir. 2012:79 Översyn av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, m.m.

Prop. 2010/11:107 Förbättrad utslussning från slutna ungdomsvård.

Prop. 2004/05:123 Stärkt rättssäkerhet och vårdinnehåll i LVM-vården m.m.

Prop. 1997/98:46 Vissa reformer av påföljdssystemet.

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Övrigt riksdagstryck

Rskr. 2017/18:389.

Prot. 2017/18:131.

LITTERATUR

Biszczanik, Kamlija & Gruber, Sabine (2018), 'Statens särskilda ungdomshem som emotionellt täta platser', i: Dahlstedt, Magnus (red.).

Gränsöverskridande socialt arbete: teorier, tillämpningar, tolkningar.

Första upplagan. Malmö: Gleerups s. 21–40.

Danelius, Hans (2015). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. Stockholm: Nordstedt Juridik.

Enell, Sofia, Gruber, Sabine & Andersson Vogel, Maria (2018), 'Tvångspraktiker på institution', i: Enell, Sofia, Gruber, Sabine & Andersson Vogel, Maria (red.). *Kontrollerade unga: tvångspraktiker på institution*. Lund: Studentlitteratur. s. 19–36.

Grahn-Farley, Maria (2018), 'Fördragskonform tolkning av MR-traktat.' *SvJT* s. 450–463.

Kaldal, Anna & Tärnfalk, Michael (2017), 'Samhällets hantering av barn som begår brott – en verksamhet i flera spår', i: Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red.). *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. Wolters Kluwer. s. 239–261.

Kilkelly, Ursula (2010) 'Protecting children's rights under the ECHR: the role of positive obligations.', *Northern Ireland Legal Quarterly*, vol. 60 nr. 3, s. 245–261.

Kilkelly, Ursula (1999). *The child and the European Convention on Human Rights*. Aldershot: Ashgate.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk metodlära*. Lund: Studentlitteratur. s. 21–46.

Liefwaard, Ton (2019), 'Deprivation of Liberty of Children', i: Kilkelly, Ursula & Liefwaard, Ton (ed.). *International Human Rights of Children*. Singapore: Springer. s. 321–358.

Lundgren, Lars & Sunesson, Per-Anders (2019). *Nya sociallagarna: med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2019*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Mattsson, Titti (2018), 'De särskilda befogenheterna', i: Enell, Sofia, Gruber, Sabine & Andersson Vogel, Maria (red.). *Kontrollerade unga: tvångspraktiker på institution*. Lund: Studentlitteratur. s. 39–60.

Mattsson, Titti (2017), 'Barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga', i: Leviner, Pernilla & Lundström Tommy (red.). *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. Wolters Kluwer. s. 104–125.

Melin, Stefan (2004). *Barnkonventionen i svensk rätt: principer & regler i urval*. Stockholm: Thomson fakta.

Peczenik, Aleksander (1995). *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Fritze.

Sandgren, Claes (2018). *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Svensson, Gustav (2012). *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården: om betydelsen i rättssäkerhetskänslan av domstolens domar angående LVU och LVM*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Tärnfalk, Michael (2007). *Barn och brott: en studie om socialtjänstens yttranden i straffprocessen för unga lagöverträdare*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.

United Nations Children's Fund (UNICEF) Sverige (2008). *Handbok om barnkonventionen*. Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig på <[unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/handbok-om-barnkonventionen.pdf](https://production.s3.amazonaws.com/handbok-om-barnkonventionen.pdf)> (besökt 2019-05-14).

ÖVRIGT

Anna Wikman: ”48-åriga Gica hittades död vid sin sovplats – detta har hänt”, (hänvisad till som ’Wikman (2018)’), SVT Nyheter, <www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/mordet-i-huskvarna-detta-har-hant>, besökt 2019-03-11. publicerad 27 sept 2018.

Barnombudsmannen (2016), *Barns och ungas klagomöjligheter*, publicerad mars 2016, tillgänglig på <www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer> (besökt 2019-05-05).

Barnombudsmannen, remissyttrande över slutbetänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015 :71), (hänvisad till som ’Barnombudsmannens remissyttrande’), 2015-11-30, Dnr. 3.9:0539/15, tillgänglig på <www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/vart-arbete/nya-remissvar/2015/11/slutbetankandet-barns-och-ungas-ratt-vid-tvangsvard.-forslag-till-ny-lvu-sou-201571/> (besökt 2019-03-18).

Concluding observations of the committee on the Rights of the Child: Sweden, (officiell förkortning och hänvisad till som ’CRC/C/SWE/CO/4’), Committee on the rights of the child, 51st session, 26 juni 2009. Tillgänglig på <undocs.org/en/CRC/C/SWE/CO/4> (besökt 2019-04-03).

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) & Council of Europe (2016), *Handbook on European law relating to access to justice*, tillgänglig på <www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_ENG.pdf> (besökt 2019-05-17).

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) & Council of Europe (2015), *Handbook on European law relating to the rights of the child*, tillgänglig på <www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ENG.PDF> (besökt 2019-05-17).

Council of Europe and European court of human rights (2018), *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (civil limb)*, (hänvisas till som 'Guide on Article 6'), tillgänglig på <www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf?fbclid=IwAR3fe8gwOB7hgdqCnpq0xpBevo5tgs39klrHXNCiJoTiTNITr6uVkryAciM> (besökt 2019-05-20).

General comment no. 10: Children's rights in juvenile justice, (officiell förkortning och hänvisad till som 'CRC/C/GC/10'), Committee on the rights of the child, 25 april 2007. Tillgänglig på <undocs.org/CRC/C/GC/10> (besökt 2019-03-21).

Socialdepartementet (2011), *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. Artikelnummer S2010.026. Västerås: Edita Västra Aros.

Tillgänglig på

<www.regeringen.se/49bbc4/contentassets/2a26913591f24fee99b910d3ceac4bd1/strategi-for-att-starka-barnets-rattigheter-i-sverige-s2010.026> (besökt 2019-03-16).

Statens institutionsstyrelse (2019), *Riktlinjer/juridik: Sluten ungdomsvård*. Generaldirektörsprotokoll 2/2019, 10 maj 2019, trädde i kraft 15 maj 2019.

Statens institutionsstyrelse (2018a), *Riktlinjer/juridik: LVU*.

Generaldirektörsprotokoll 6/2018, 20 september 2018, trädde i kraft 1 oktober 2019.

Statens institutionsstyrelse (2018b). *Ungdomar utskrivna från SiS särskilda ungdomshem 2017: En sammanställning av ADAD utskrivningsintervju.*

Nummer 10 i rapportserien Institutionsvård i fokus. Tillgänglig på <www.stat-inst.se/webbshop/10-2018-ungdomar-utskrivna-fran-sis-sarskilda-ungdomshem-2017/> (besökt 2019-04-01).

Statens institutionsstyrelse (2017), *SiS i korthet 2017: en samling statistiska uppgifter om SiS*, tillgänglig på <www.stat-inst.se/publikationer/sis-arliga-statistik/> (besökt 2019-04-15).

Statens institutionsstyrelse, Arbets- och delegationsordning för Statens institutionsstyrelse (SiS): gällande från och med den 1 januari 2019, (hänvisad till som 'SiS arbets- och delegationsordning').
Generaldirektörsprotokoll 9/2018, 18 december 2019, trädde i kraft 1 januari 2019.

Statens institutionsstyrelse, remissyttrande över slutbetänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015 :71), (hänvisad till som 'SiS remissyttrande'), 2015-11-26, Dnr. 1.7.1-2616-2015, tillgänglig på <www.stat-inst.se/globalassets/remissvar/2015/betankandet-barns-och-ungas-ratt-vid-tvangsvard.pdf> (besökt 2019-03-20).

Ylva Larsson: "16-årig pojke åtalas för mord på hemlös man", (hänvisad till som 'Larsson (2018)'), SVT Nyheter, <www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/aklagaren-ger-besked-om-mordet-pa-gica> besökt 2019-02-11. Publicerad 19 nov 2018.

Rättsfallsförteckning

SVERIGE

Förvaltningsrätten i Jönköping, dom 2018-10-18 i mål 4509–18.

Tingsrätten i Jönköping, dom 2018-12-28 i mål B 3196–18.

JO 2008/09 s. 305–317.

EUROPADOMSTOLEN

Airey v. Ireland, 9 oktober 1979, Series A no. 32.

Glaser v. the United Kingdom, no. 32346/96, 19 september 2000.

Gülmez v. Turkey, no 16330/02, 20 maj 2008.

McVicar v. The United Kingdom, 7 maj 2002, ECHR 2002-III.

P., C. and S. v. the United Kingdom, 16 juli 2002, ECHR 2002-VI.

Steel and Morris v. The United Kingdom, 15 februari 2005, ECHR 2005-II.

Tommaso v. Italy, 23 februari 2017, ECHR 2017 (extracts).